

Chao Pho Muen Ram: The Transformation of Thai Sanctity into a Chinese Deity

เจ้าพ่อหมื่นราม : สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยสู่ศตวรรษที่ 21

Jessada Ninsa-nguandecha

เจษฎา นิลสงวนเดชะ

School of Humanities, The University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand

Corresponding author

e-mail: wo.ai.dami@hotmail.com

Received 31-05-2021

Revised 15-10-2021

Accepted 07-02-2022

Abstract

This article aims to study the background, iconographic diversity and the process of how the Thai God, Chao Pho Muen Ram, became a Chinese deity. The study is based on a qualitative research method based on documentary research data, interpersonal communication, and fieldwork. The results of this study show that the 'Muen Ram' title was originally associated with the Buffalo Division under the supervision of Somdet Chao Phraya Borom Maha Pichai Yad during the reign of King Rama IV. After the death of Chao Pho Muen Ram, local people at Ban Naroeng, Nong Khae district in Saraburi worshipped him like a god. One of his followers, Chaozhou, moved to Trang province, and began to spread the new faith to people of that area. Local Chinese inhabitants decided to build a shrine dedicated to Chao Pho Muen Ram worshipping under the Chaozhou Chinese name 'Sam Huab Si' (三法師). The study revealed that 'Sam Huab Si' is actually the name of a god worshipped by the local Chinese in Trang that can also be traced to the Phra Phutthabat district in Saraburi, the mueang Surat Thani district in Surat Thani, the Hat Yai district in Songkhla, the mueang Yala district in Yala, and the mueang Trang district in Trang. The 'Sam Huab Si' tradition has its origins in the legend of three Gods – Dua Huab Si (大法師) or Chao Pho Khao Yai, Yee Huab Si (二法師) or Chao Pho Khao Tok and Sam Huab Si (三法師) or Chao Pho Muen Ram – joined together in a blood brotherhood. It is also related to the origin of Sam Sua Kok Uang (三山國王), or the Kings of Three Mountains in Jiexi County, Guangdong province, China. Therefore Chao Pho Muen Ram is worshipped by many Sino-Thai believers today.

Keywords: Chao Pho Muen Ram, Sam Huab Si, Chao Pho Muen Ram Shrine, Buffalo Division

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหลากหลายทางประติมานวิทยา และกระบวนการทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามจากเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากการเรียบเรียงข้อมูลการวิจัยเชิงเอกสาร การสื่อสารระหว่างบุคคล และการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่าเจ้าพ่อหมื่นราม ตำแหน่งยศ "หมื่นราม" สังกัด "กองกระบือ" ซึ่งขึ้นตรงต่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในสมัยรัชกาลที่ 4 หลังเสียชีวิตชาวบ้านในพื้นที่บ้านนาเรียง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ยกย่องให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปรียบเสมือนเทพารักษ์ไทยที่มีหน้าที่ดูแลรักษาท้องถิ่น ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธา

ชาวจีนแต่จิวที่มีความเคารพนับถือเจ้าพ่อเขาดกและเจ้าพ่อหมื่นรามได้มาอาศัยอยู่ที่จังหวัดตรัง ได้นำความเชื่อนี้มาเผยแพร่ จนกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในจังหวัดตรังได้ร่วมใจกันสร้างศาลเจ้าพ่อหมื่นราม และมีการเรียกเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นภาษาจีนแต่จิวว่า “ซำฮวบซ้อ” (三法師) จากการศึกษาพบว่า “ซำฮวบซ้อ” เป็นชื่อเทพเจ้าที่ชาวจีนจังหวัดตรังให้การเคารพกราบไหว้บูชา ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับ “ซำฮวบซ้อ” นี้ ปรากฏเป็นความเชื่อของชาวจีนทั้งในพื้นที่อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมีที่มาจากตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับการร่วมสาบานเป็นพี่น้องของเจ้าพ่อ 3 องค์ คือ ตัวฮวบซ้อ (大法師) หรือเจ้าพ่อเขาใหญ่ หยฮวบซ้อ (二法師) หรือเจ้าพ่อเขาดก และซำฮวบซ้อ หรือเจ้าพ่อหมื่นราม อันมีมูลเหตุการเชื่อมโยงมาจากประวัติต้นกำเนิดของเทพเจ้าซำซัวกั๊กอ้วง (三山國王) ในพื้นที่อำเภอเจียซี (揭西县) มณฑลกวางตุ้ง (广东省) ประเทศจีน ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามได้รับการเคารพบูชาแบบไทยผสมจีนจากกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในสังคมไทยตราบนานทุกวันนี้

คำสำคัญ: เจ้าพ่อหมื่นราม ซำฮวบซ้อ ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม กองกระบือ

บทนำ

เจ้าพ่อ ตามคำนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ซึ่งอธิบายไว้ว่า เทพารักษ์ผู้คุ้มครองถิ่นนั้น ๆ ผู้เป็นใหญ่หรือมีอิทธิพลในถิ่นนั้น (Royal Society of Thailand, 2013 : 336) “เจ้าพ่อ” ในบทความนี้จึงหมายถึงเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน ส่วนคำว่า “หมื่น” ให้คำนิยามไว้ว่า ชื่อบรรดาศักดิ์ในราชการ เหนือพันขึ้นไป (Royal Society of Thailand, 2013 : 1304) จากคำนิยามข้างต้น เห็นได้ว่า เจ้าพ่อหมื่นราม เป็นเทพารักษ์ เทวดาผู้ดูแลรักษาที่แห่งใดแห่งหนึ่ง อาจจะมีบรรดาศักดิ์ ระดับชั้นหรือยศของข้าราชการไทยในสมัยโบราณ ชื่อ “ราม” ซึ่งยศหรือบรรดาศักดิ์ของขุนนางในตอนต้นอยุธยาเท่าที่ปรากฏหลักฐานพบว่า ยศหรือบรรดาศักดิ์สูงสุดคือ “ขุน” เป็นยศที่ขึ้นอยู่กับระบบบริหารของเมืองหลวง โดยเป็นยศสำหรับขุนนางในระดับเสนาธิบดีประจำจตุสดมภ์ ได้แก่ เวียง วัง คลัง นา ส่วนยศที่รองมาคือ หมื่น พัน นายร้อย นายสิบ (Thaworawatsakun, 1993 : 109) ส่วนในทำเนียบตำแหน่งขุนนางที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวง ประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ 1 จะมีอยู่ 8 ชั้นยศคือ เจ้าพระยา พระยา พระหลวง ขุน หมื่น พัน และหมู่ (นาย) หากพิจารณาคำว่า “หมื่นราม” จากชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย พบว่า เป็นชื่อของสถานที่ราชการต่าง ๆ ในตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม วัดท่าหมื่นราม โรงเรียนวัดท่าหมื่นราม เป็นต้น จากการค้นคว้าข้อมูลประวัติความเป็นมาของตำบลท่าหมื่นราม ทำให้ทราบว่า ตำบลท่าหมื่นราม มีความหมายว่า คำว่า “ท่า” หมายถึง สถานที่ตั้งอันมั่นคงและเป็นแหล่งชุมชนที่สงบร่มเย็น คำว่า “หมื่นราม” หมายถึงยศทางทหารสมัยโบราณของท่านขุนหมื่นรามในสมัยกรุงศรีอยุธยา ท่าหมื่นราม หมายถึงชุมชนหรือที่ตั้งของท่านขุนหมื่นรามสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่จากการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับศาลเจ้าที่บูชาเจ้าพ่อหมื่นรามในพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม พบว่า ไม่ปรากฏศาลเจ้าพ่อหมื่นรามเลย

ดังนั้นทำให้ทราบแน่ชัดว่า “หมื่นราม” มีความเกี่ยวข้องกับศาลเจ้าพ่อหมื่นรามในพื้นที่จังหวัดสระบุรีและจังหวัดตรังโดยตรง และจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามที่เล่าต่อกันมาจากสถานที่ต้นกำเนิดของความเชื่อเรื่องการนับถือเจ้าพ่อหมื่นราม ณ ท้องที่บ้านนาเร้ง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรีนั้น ปรากฏว่าไม่ได้มีการจดบันทึกประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามแต่ประการใด อาศัยเพียงแค่การเล่าปากต่อปากสืบต่อกันมา เมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิต ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเลือนหาย ไม่สามารถจับต้นชนปลายได้ ไม่มีผู้รู้ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างชัดเจน ทำให้ประวัติเจ้าพ่อหมื่นรามเท่าที่รวบรวมได้ นับว่ายังมีน้อยมาก แม้กระทั่งการประทับร่างทรงเจ้าพ่อหมื่นรามตามความเชื่อ ก็ไม่ทราบประวัติโดยแท้จริง และไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจน จากการค้นคว้า สอบถาม และลงพื้นที่ ทำให้ทราบข้อมูลเพียงแค่ประวัติโดยย่อ ยังไม่สามารถกล่าวประวัติของท่านอย่างแน่ชัดได้ ส่วนที่ปรากฏอยู่บ้างนั้นสันนิษฐานว่าอาจมีการดัดแปลงเพิ่มเติมตามความศรัทธาภายหลัง ผู้หลักผู้ใหญ่ในตำบลหนองแคเองก็ไม่ทราบประวัติความเป็นมามากนัก รู้แต่เพียงว่าตั้งแต่เกิดมาก็มีการนับถือบูชาเจ้าพ่อหมื่นรามในท้องถิ่นอยู่แล้ว

บทความนี้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ “เจ้าพ่อหมื่นราม” หรือ “พระชวาบชื่อ” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจังหวัดสระบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดยะลา และจังหวัดตรังเคารพสักการะ แต่กลับมีการบันทึกข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ต้นกำเนิดของความเชื่อที่คลาดเคลื่อนไปจากข้อมูลจริงทางประวัติศาสตร์ ทั้งในหนังสือและเอกสารจากศาลเจ้า ตลอดจนจากสื่อออนไลน์ เพื่อให้เกิดการนำข้อมูลที่ถูกต้องเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแทนที่ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน จากการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าพ่อหมื่นราม ตำบลชลิสิทธิ์ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ก็ไม่มีหลักฐานที่สามารถแสดงประวัติของเจ้าพ่อหมื่นรามที่จะสามารถสืบค้นได้ จึงได้สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นว่า เจ้าพ่อหมื่นรามท่านมีชีวิตรอดอยู่จริง น่าจะประมาณสมัยช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยรัชกาลที่ 4 ถิ่นกำเนิดของท่านสันนิษฐานว่าอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งนาเรียง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ตามคำคล้องจองบทหนึ่งซึ่งกล่าวถึงเจ้าพ่อหมื่นรามว่า “เจ้าพ่อหมื่นราม ควายงามนาเล้ง ตัดหัวใส่ชะลอม” ซึ่งเป็นคำคล้องจองที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นนั้น ได้ผูกไว้และสั่งสอนให้คนรุ่นหลังกล่าวตามตั้งแต่จำความได้ (Buntelang, 2007 : 35) หากพิจารณาจากคำกลอนนี้ จะเห็นว่า เจ้าพ่อหมื่นราม น่าจะมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับ “กระบือ” เห็นได้จากกระบือคู่หนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าศาลเจ้าที่อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ส่วนทางใต้ที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง จะเรียกว่า “เจ้านิล” และการ “ตัดหัวใส่ชะลอม” สันนิษฐานว่าเป็นการสำเร็จโทษด้วยวิธีการตัดศีรษะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2451 สำหรับการประหารชีวิตในประเทศไทยสมัยโบราณจะเรียกว่า “กุดหัว” เป็นการประหารชีวิตด้วยดาบ มาจนถึงปี พ.ศ. 2477 เปลี่ยนมาเป็นการยิงเป้าแทน ประวัติเจ้าพ่อหมื่นรามมีการเขียนเรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดยสังเขปเท่านั้น ส่วนประวัติเจ้าพ่อหมื่นรามฉบับภาษาจีน ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดเขียนเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่สามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจ้าพ่อหมื่นราม
2. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางประติมานวิทยาของเจ้าพ่อหมื่นราม
3. เพื่อศึกษากระบวนการทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งเป็นเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อหมื่นราม พบว่า ปัจจุบันยังไม่มีงานวิจัยหรือบทความทางวิชาการที่นำเสนอประเด็นดังกล่าวมาก่อน และองค์ความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นรามมีอยู่น้อยมาก ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามส่วนใหญ่ปรากฏอยู่เป็นเพียงแค่การบอกเล่าจากคนรุ่นก่อน แต่ยังไม่ได้ถูกบันทึกเป็นเรื่องราวและนำเสนอในลักษณะงานวิชาการ ด้านข้อมูลฉบับภาษาจีนก็ยังไม่มีการเรียบเรียงในประเด็นดังกล่าวมาก่อนเช่นกัน อย่างไรก็ตามข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นราม มีเพียงข้อมูลจากผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อบทความชิ้นนี้ ทั้งสิ้น 5 รายการ ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเชื่อของเจ้าพ่อหมื่นราม ดังนี้

1. ประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่นราม (หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นตรัง ฉบับที่ 28 เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2534) ที่เรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ. 2534 โดย “กาสุริน” ซึ่งเป็นนามปากกาของคุณเขียนอิน ผื่นเขียน ถือเป็นประวัติที่เก่าที่สุดเท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมมาทั้งหมด
2. ประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่นราม (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) ที่เรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ. 2549 โดยนายสุรชัย อมร همانนท์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่จัดบันทึกในสมุดด้วยลายมือของคุณสุรชัย อมร همانนท์เอง ประวัติที่ได้บันทึกนี้ผู้เรียบเรียงเป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิด มีความผูกพันและใกล้ชิดศาลเจ้ามาตั้งแต่อายุ 6-7 ขวบ
3. ประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่นราม (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) ที่เรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ. 2550 โดย “บุญเต๋กลาง” ซึ่งเป็นนามปากกาของนายแพทย์วิจิต อร่ามนิจ ที่ได้เรียบเรียงไว้ในคอลัมน์กระตุ้ “บทความประเพณีถือศีลกินผัก” หน้า 28-38 ในเว็บไซต์

www.trangzone.com ซึ่งมีเนื้อหาสาระประกอบด้วย ประเพณีถือศีลกินผักทั่วไป ประเพณีถือศีลกินผักจังหวัดตรัง ประวัติศาสตร์เจ้าต่าง ๆ เทพเจ้าที่นับถือ และประกาศงานบุญต่าง ๆ

4. หนังสือประวัติและความเป็นมาศาลเจ้าพ่อหมื่นราม (Muen Ram Trang Foundation, 2017) ที่เรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ. 2560 โดยนายนิมิต ตีระกนก หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์เนื่องในงานวาระสมโภช 60 ปี ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง

5. เรื่องราวเกี่ยวกับร่างทรงเจ้าพ่อหมื่นราม ในหนังสือที่ระลึกเปิดศาลพระกิวอ่อง (Khaotok Foundation in Phra Phutthabat, Saraburi, 2000) ที่เรียบเรียงขึ้นโดยคุณสมจิตร์ คชฤทธิ์ หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสเปิดศาลพระกิวอ่อง พุทธศักราช 2543

ทั้ง 5 ข้อมูลข้างต้นเป็นเพียงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นราม หากแต่ยังขาดการนำมาเชื่อมโยงให้เป็นประเด็นการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยเห็นควรว่าต้องทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ เพื่อเป็นข้อมูลระดับปฐมภูมิ เพื่อให้ได้มาซึ่งความชัดเจนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวจีนที่มีต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นราม บทความชิ้นนี้จึงนับเป็นงานเขียนบุกเบิกในเชิงศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นราม จากเทพเจ้าไทยสู่ความเชื่อเทพเจ้าจีนในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความเชื่อด้วยวิธีการทางคติชนวิทยาและประติมานวิทยา ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยจาก 4 กระบวนการ คือ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ถ่ายภาพ คัดลอกข้อมูลด้านเอกสาร สอบถามและสัมภาษณ์ โดยเน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลอันเป็นวิถีปฏิบัติตามความเชื่อของผู้คนในชุมชนที่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อเจ้าพ่อหมื่นราม บทความเรื่องนี้นำมาจากการเรียบเรียงข้อมูลการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ซึ่งเป็นข้อมูลระดับปฐมภูมิ เพื่อให้ได้มาซึ่งความชัดเจนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากองค์ความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นรามยังมีไม่มากนัก ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งเอกสารอ้างอิง หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ เว็บไซต์ คลิปวิดีโอ ฯลฯ ล้วนมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทยที่มีต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นราม และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามจะช่วยทำให้เห็นภาพสะท้อนของผู้ศรัทธา โดยเฉพาะชาวจังหวัดสระบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดตรังที่มีต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นรามได้อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังศึกษาองค์ความรู้ของเจ้าพ่อหมื่นรามโดยจะใช้วิธีการศึกษาตามแนวทาง “ประติมานวิทยา” ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรายละเอียดของรูปลักษณ์ในองค์เทพเจ้า งานวิจัยชิ้นนี้จึงนับเป็นงานวิจัยบุกเบิกในเชิงศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นราม ในลักษณะ “วัฒนธรรมดั้งเดิม” (Primitive Culture) จากเทพารักษ์ไทยสู่กระบวนการทำให้กลายเป็นเทพเจ้าจีนในสังคมไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

บทความฉบับนี้ใช้อักษรจีนตัวย่อในการกำกับเสียง ยกเว้นการใช้อักษรจีนตัวเต็มตามที่ปรากฏในป้ายชื่อของศาลเจ้า และใช้วิธีการถอดเสียงจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย ด้วยสำเนียงภาษาจีนกลาง ตามเกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธีไทย โดยคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ยกเว้นการถอดเสียงคำเฉพาะชื่อเทพเจ้า ได้แก่ คำว่า “ตัวฮวบซื่อ” [dua7 huab4 se1] (大法师) “หยี่ฮวบซื่อ” [ri6 huab4 se1] (二法师) “ซำฮวบซื่อ” [sam1 huab4 se1] (三法师) เป็นการถอดเสียงจากภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋ว

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม การสังเกตการณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อหมื่นราม แบ่งผลการวิจัยออกได้เป็น 3 ประเด็น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาเจ้าพ่อหมื่นราม

ในปี พ.ศ. 2534 คำว่า “เจ้าพ่อหมื่นราม” ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในเอกสารท้องถิ่นของจังหวัดตรัง เรื่องประวัติเจ้าพ่อหมื่นราม เรียบเรียงโดย “กาสุริน” (นามปากกา) ได้ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นตรัง ฉบับที่ 28 เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2534 ความว่า

“...ตอนนั้นห้วยเถื่อนหรือกินรวบระบาดในตรังกันแล้วเหมือนกัน เซลล์แมนที่ชื่อ “ซู่ฮวด” และพรรคพวกก็นึกสนุกอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกตนนับถือให้ประทับทรง เพื่อขอหวยเบอร์ ครั้งนั้นเจ้าพ่อหมื่นรามก็ลงประทับทรง แล้วเล่าประวัติชีวิตของตนเองว่า ท่านเกิดเป็นมนุษย์ที่บ้าน “นาเลิศ” แถบจังหวัดสระบุรีหรือนครนายกในปัจจุบัน มีอาชีพเป็นโจรหรืออ้ายเสือปล้นคนเดินทาง เพื่อนำทรัพย์สินที่ปล้นได้มาแจกจ่ายคนจนในย่านนั้น ร่วมกับเพื่อนร่วมสาบานอีกสองคน ซึ่งต่อมาในปัจจุบันคือเจ้าพ่อเขาใหญ่และเจ้าพ่อเขาดก ทั้งสามได้รับคำสั่งสอนจากเจ้าพ่อเขาเอกซึ่งเป็นอาจารย์จึงได้กลับใจเป็นคนดี ทั้งสามสร้างกรรมเก่าไว้ดีเมื่อตายแล้วก็มาเกิดเป็นเทวดาหรือกลายเป็นศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเจ้าพ่อทั้งสามได้ประทับทรงช่วยเหลือชาวตรังจนมีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์ลูกหาพอสมควรแล้วก็ย้ายจากบ้านเช่าที่คลองห้วยยางมาอยู่ที่ศาลเจ้าชั่วคราวในที่ดินของนายกว่อง หน้ากรมทางเก่าที่ถนนกันตัง ปัจจุบันคือบริเวณคิรวัดแก๊กซีไปกันตัง มาอยู่ที่นี้ได้ไม่นานนัก ทางศาลเจ้ากว่องเอี้ย ตำรวจสร้างศาลเจ้าถาวรขึ้น จึงได้อัญเชิญเจ้าพ่อให้เข้าไปช่วยหาเงินสมทบทุนการก่อสร้างศาล และที่นั่นเองที่เจ้าพ่อทั้งสามได้รับการสถาปนาจาก “ไท้อัดจินหยิน” ให้เจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นหัวหน้าชื่อ เจ้าพ่อเขาดกเป็นห้วยฮวดชื่อ และเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นซามฮวดชื่อ...เจ้าพ่อหมื่นรามมีคำพูดติดปากเสมอว่า นาเลิศสิ้นหมื่นรามหมดควายงาม...” (Gashulin (Alias), 1991 : 30-31)

ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2534 มีการรับรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นรามในพื้นที่กว้างขวางมากขึ้น ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามได้ถูกกล่าวถึงโดยคุณบุญเต้กลาง (นามปากกา) ซึ่งได้เขียนเล่าในกระตุ้เว็บไซต์ตรังโซน (www.trangzone.com) เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2550 ความว่า

“ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 หมื่นรามเป็นขุนโจรชื่อดังในแถบบ้านหนองแค มีลูกน้องหลายคน ทรัพย์สินที่ปล้นมาส่วนมากมักเป็นวัวควาย ทรัพย์สินที่มีค่าสำหรับผู้คนในยุคนั้นก็คือนอก เครื่องลายคราม และวัวควาย ซึ่งมีไว้สำหรับประกอบอาชีพ กล่าวกันว่า หมื่นรามเป็นโจรที่มีคุณธรรม ถือคติปล้นคนรวยเพื่อแบ่งปันให้คนจนและผู้ด้อยโอกาส ทรัพย์สินที่ได้มาจากการปล้นนั้นได้แจกจ่ายให้กับชาวบ้านและลูกน้องจนหมด ตัวเองจะไม่เอาทรัพย์สินสมบัติใด ๆ ไว้เป็นสมบัติส่วนตัวเลย ปล้นได้เท่าใดก็แบ่งปันจนหมด ทำให้ชาวบ้านยากจนและด้อยโอกาสต่างรักใคร่ศรัทธาและนับถือในหัวใจของหมื่นรามมาก...หลังจากที่ท่านเสียชีวิต วิญญาณของท่านกลายเป็นดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ คอยช่วยเหลือชาวบ้านผู้เดือดร้อนตกทุกข์ได้ยาก จนเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ชาวบ้านจึงร่วมใจกันสร้างศาลเจ้า แรกเริ่มเดิมทีศาลเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นเพียงศาลเล็ก ๆ ลักษณะเป็นศาลเพียงตาดั้งอยู่ที่ทุ่งนาเรียง ใกล้วัดสหไตรมิตร ปัจจุบันได้สร้างเป็นศาลเจ้าหลังถาวรอยู่ที่ริมคลองระพีพัฒน์ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี...ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างเชื่อว่า เจ้าพ่อหมื่นรามท่านมีภรรยาชื่อ เจ้าแม่สีนวล ดังคำกล่าวคู่กันของชาวบ้านว่า ‘ปู่หมื่นราม ย่าสีนวล’” (Buntelang (Alias), 2007 : 35-38)

จากการศึกษา พบว่า ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จากพงศาวดารศาสตร์ท้องถิ่นสระบุรี กล่าวไว้ว่า

“ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม ปรากฏเป็นตำนานอยู่ทั่วท้องทุ่งเขตอำเภอหนองแค สระบุรี ไปจนถึงเขตติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางฝั่งตะวันตก กล่าวไว้ว่า ท่านเป็นพ่อค้าควาย แต่ได้ถูกฆ่าตาย ชาวบ้านในอดีตต่างนับถือว่าเป็นผู้มีจิตใจดี ช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ปัจจุบันพบศาลอยู่ทั่วไป” (Local History of Saraburi, 2018)

ส่วนประวัติเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ฉบับของนายสุรัชย์ อมร همانนท์ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2549 ได้จัดบันทึกด้วยลายมือตนเอง ความว่า

“จะจริงหรือเท็จประการใด ตามที่ผู้บันทึกประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ตามที่ผู้เขียนได้ถามและสัมผัสกับตนเอง ตามที่จำความได้ เพราะผู้เขียนเองได้ไปอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม ตั้งแต่อายุ 6-7 ขวบ เดิมที่มีพ่อค้าซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองราชบุรี มาอยู่จังหวัดตรังและได้เข้าบ้านเป็นเรือนไม้ อยู่ตรงข้ามกับสมาคมฮั่วเฉียวปัจจุบัน โดยสถานที่ตรงนั้นเรียกว่า ‘คลองห้วยยาง’ พ่อค้าคนดังกล่าวมีชื่อว่า ‘เที่ยง’ นามสกุลอะไรผู้เขียนก็ได้ถามไม่ได้ มีอาชีพขายปลาอย่าง วิ่งตามตลาดนัดภายในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดตรัง และก็มีเพื่อน ๆ พ่อค้าที่วิ่งตามตลาดนั้นด้วย... และก็มีคนชื่อเที่ยงนี้แหละที่ขึ้นขอขมาคนหนึ่ง และก็ได้เอ่ยปากกับเพื่อนพ่อค้าที่บ้านมีเจ้ารูปของเจ้าพ่อเขาดก ซึ่งได้นำติดตัวมาจากราชบุรีด้วย พวกเราน่าจะไปลอง อัญเชิญองค์เจ้าพ่อมาประทับทรง เพื่อจะได้ขอขมาเจ้าพ่อบ้างก็ดีนะ เพื่อน ๆ ของนายเที่ยงก็พูดว่า แล้วใครจะเป็นคนทรงองค์เจ้าพ่อ นายเที่ยงก็ว่า พวกเรานี้แหละไปเสี่ยงทายกันทุกคน ว่าเจ้าพ่อเขาดกจะจับเอาใครมาเป็นคนทรง และแล้วในคืนวันนั้น สมาชิกพ่อค้าที่วิ่งตลาดนัดก็ได้ไปรวมตัวกันที่บ้านของนายเที่ยง เพื่อไปสักการะเจ้ารูปองค์เจ้าพ่อเขาดกให้มาประทับทรงคนใดก็ได้ที่อยู่ในบริเวณบ้านนายเที่ยง ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ถามด้วยว่าครั้งแรกหรือสักกี่ครั้งที่องค์เจ้าพ่อมาประทับทรง นายแกย้ง แซ่ว่อง เป็นผู้ที่เจ้าพ่อเขาดกเลือกเป็นร่างทรง และก็ได้เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อเขาดกตลอดมา...เจ้าพ่อเขาดกเริ่มมีชื่อเสียงขึ้นมา ก็เพราะการรักษาโรคระบาด และการทำนายบุคคล และการสะเดาะเคราะห์ และเริ่มมีคนนับถือมากหน้าหลายตาขึ้นตามลำดับ จากคนกลุ่มเล็ก ๆ จนมาศาลเจ้าใหญ่โตของจังหวัดตรัง...” (Amonhaemanon, S., 2006 : 1-9)

ส่วนประวัติเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ฉบับของคุณนิมิตร ตีระกนก ได้เขียนเรียบเรียงในหนังสือเนื่องในงานวาระสมโภช 60 ปี ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามในจังหวัดตรัง ความว่า

“ผู้ที่นำคติความเชื่อของการนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามมาเผยแพร่สู่จังหวัดตรังก็คือ นายแกย้ง แซ่ว่อง ชาวจังหวัดราชบุรี เชื้อสายจีนฮากกา สมัยก่อนที่จังหวัดราชบุรี มีร่างทรงเจ้าพ่อเขาดก ซึ่งเป็นผู้หญิง ชื่อว่า เจียวย ได้ประทับทรงองค์เจ้าพ่อเขาดก พ่อค้าชาวจีนในจังหวัดราชบุรีนับถือกันมาก ต่อมาเมื่อนายแกย้ง แซ่ว่อง ผ่านการคัดเลือกทหารเกณฑ์จับได้ใบดำจึงไม่ต้องเป็นทหาร จึงได้เดินทางลงมาค้าขายยังจังหวัดตรัง สินค้าหลักก็คือยาเส้น ไบยาสูบ จึงได้อาศัยอยู่ที่จังหวัดตรังนานหลายปี สิ่งที่น่าจะแกย้ง แซ่ว่องนำติดตัวมาเป็นเครื่องรางยัดเหนียวจิตใจก็คือ พวงมาลัยแห้งและเจ้ารูปที่บูชาเจ้าพ่อเขาดก เมื่อค้าขายตามตลาดนัดต่าง ๆ ที่จังหวัดตรังได้สักกระยะหนึ่ง ได้รู้จักกับนายฮวด ซึ่งเป็นพ่อค้าขายกุ้งแห้ง ทำให้ทั้งสองเป็นเพื่อนสนิทสนมกัน อยู่มาวันหนึ่งเกิดจากความศรัทธาหรือความคะนองมืออาจู้ได้ เพื่อน ๆ ของนายแกย้ง แซ่ว่องอยากพบและชมบารมีองค์เจ้าพ่อเขาดก นายแกย้งปฏิเสธการคะยั้นคะยอไม่ได้ก็เลยจุดธูปบอกกล่าวและอัญเชิญเจ้าพ่อเขาดกประทับทรงผ่านร่างของนายแกย้งเอง ในที่สุดเพื่อน ๆ ก็ได้ชมบารมีของเจ้าพ่อเขาดก ทุกคนเกิดความศรัทธาจึงได้นับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาวันหนึ่งขณะที่เจ้าพ่อเขาดกประทับทรงก็ได้บอกกล่าวศิษยานุศิษย์ว่า ท่านมีพี่น้องร่วมสาบานอยู่ 3 องค์ องค์พี่ของท่านคือเจ้าพ่อเขาใหญ่ องค์น้องของท่านคือเจ้าพ่อหมื่นราม ซึ่งขณะนี้ถึงเวลาเหมาะสมที่เจ้าพ่อหมื่นรามจะลงมาประทับทรงเพื่อโปรดแผ่บารมีลูกหลานชาวตรัง จนในที่สุดเจ้าพ่อหมื่นรามได้ลงมาประทับทรงผ่านร่างของนายฮวด เพื่อนของนายแกย้งนั่นเอง ต่อมาไม่นานองค์เจ้าพ่อเขาใหญ่ก็ได้มาประทับทรงผ่านร่างของนายเอียดด้วย จากนั้นเป็นต้นมาทั้งเจ้าพ่อเขาใหญ่ เจ้าพ่อเขาดกและเจ้าพ่อหมื่นรามจึงเป็นที่พึ่งทางใจของชาวจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง ทั้งสามองค์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ช่วยรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพร ทำให้มีผู้ศรัทธาเพิ่มขึ้นตามลำดับ...” (Teerakanok, 2021)

จากการศึกษาประวัติเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นราม เท่าที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าที่เป็นตำนานท้องถิ่น (Local Legends) เกี่ยวกับประวัติของเจ้าพ่อหมื่นราม พบว่า ประวัติของเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง เริ่มต้นจากการที่คนไทยเชื้อสายจีนที่มีความเชื่อศรัทธาต่อองค์เจ้าพ่อเขาดก ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ที่จังหวัดตรัง และได้นำคติการนับถือบูชาเจ้าพ่อเขาดกมาด้วย จนต่อมาได้เกิดการประทับทรงองค์เจ้าพ่อเขาดก เจ้าพ่อหมื่นราม และเจ้าพ่อเขาใหญ่ตามลำดับ ด้วยบุญญาธิการของเจ้าพ่อทั้งสามก่อให้เกิดความศรัทธาให้กับชาวจังหวัดตรังอย่างยิ่ง ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งเริ่มจากบุคคลจากจังหวัดราชบุรี (บ้างก็ว่าเป็นชาวอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี) ที่นับถือเจ้าพ่อเขาดก หากจะกล่าวสรุปว่าบุคคลที่อัญเชิญเจ้ารูปบูชาเจ้าพ่อเขาดกจากจังหวัดราชบุรีมายังจังหวัดตรังคือใคร จากการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบว่ามี 2 คน กล่าวคือ

หากเป็นฉบับของคุณสุรัชย์ อมรهماพันธ์ บุคคลนั้นก็คือ “นายเที่ยง” หากเป็นฉบับของคุณนิมิตร ตีระกนก บุคคลนั้นก็คือ “นายแกย้ง แซ่ว่อง” (ต่อมาใช้นามสกุล “ว่องเจริญ”)

ปัจจุบันในความรับรู้ของบรรดาศิษยานุศิษย์โดยทั่วไป รวมทั้งตัวผู้วิจัยเอง ได้เห็นการประทับทรงเจ้าพ่อเขาตอก โดยมีนายแกย้ง แซ่ว่อง เป็นร่างทรงเจ้าพ่อมาตั้งแต่เด็ก เจ้าพ่อเขาตอกขณะประทับทรงจะใส่ชุดสีน้ำเงิน และมีผ้าสีน้ำเงินผูกตรงหน้าผาก ท่านมักจะแผ่บารมีช่วยรักษาคนเจ็บป่วยจนมีผู้นับถือศรัทธาเป็นจำนวนมาก ต่อมาเจ้าพ่อหมื่นรามก็ได้ประทับทรงด้วย โดยมีนายฮวด แซ่ฮิว เป็นร่างทรง เมื่อได้ลงมาประทับทรง เจ้าพ่อหมื่นรามแผ่บารมีช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เช่น การรักษาผู้ป่วย ช่วยเหลือกลุ่มคณะต่าง ๆ ในการสร้างศาลเจ้า บำเพ็ญทานบารมี สร้างวัด โรงเรียนและสะพาน ตลอดจนแจกน้ำและอาหาร รวมทั้งสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ให้แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ด้วยบุญบารมีดังกล่าว จึงทำให้มีผู้คนมาฝากตัวเป็นศิษย์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค่านักธุรกิจในจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เจ้าพ่อหมื่นราม อ.เมือง จ.ตรัง ทราบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2500 สาธุชนได้ร่วมกันประกอบพิธีอัญเชิญเจ้าพ่อหมื่นรามให้สถิตอยู่ที่ศาลเจ้าหลังปัจจุบันเป็นการถาวร ในระยะแรกตัวศาลเจ้าเป็นเพียงแค่วังไม้ขนาดกลาง ตั้งอยู่ที่ซอยกรมทางเก่า ถนนกันตัง คณะผู้บริหารชุดแรก เช่น เต่างวันก็ เปงแสง บ้วนเซ่งฮง จิวเซียงบั้ง ฉั่วบวยก้วย เป็นต้น และได้จัดให้มีประเพณีถือศีลกินผักของพระกั้วฮ้วงหุกโจ้วเป็นต้นมา เมื่อศาลเจ้าพ่อหมื่นรามหลังเดิมมีความแออัด ไม่เพียงพอต่อกิจกรรมของสาธุชนผู้ศรัทธา ภายหลังจึงได้ขยับขยายย้ายมาสร้างอยู่ในสถานที่แห่งใหม่บนถนนรัชฎา เยื้องสนามกีฬาเทศบาลนครตรัง ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม 2523 เป็นต้นมา ต่อมานายแดง หลิมสกุล ได้ยื่นเรื่องจดทะเบียนจัดตั้ง “มูลนิธิหมื่นรามตรัง” ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 3 มกราคม 2529 (Royal Thai Government Gazette, 1986 : 484) วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ศาลเจ้าแห่งนี้นับเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของชาวตรัง บริหารงานโดยกลุ่มชาวจีนแต่จิวเป็นหลัก ฉะนั้นสิ่งเคารพในศาลนอกจากมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในประเพณีถือศีลกินผักโดยทั่วไปแล้ว ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวแต่จิวให้ความเคารพนับถือโดยเฉพาะ เช่น พระไต่ฮงโจ้วซือ (大峰祖师) เป็นต้น

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาทั้งหมด ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากพื้นที่แหล่งกำเนิดของเจ้าพ่อหมื่นราม คือ พื้นที่อำเภอหนองแค ก่อนถึงตัวเมืองอำเภอสระบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการบูชาเจ้าพ่อหมื่นรามอย่างเป็นทางการ และเป็นรูปธรรม และจากการค้นคว้าตำแหน่งยศของเจ้าพ่อหมื่นราม บรรดาศักดิ์ ระดับ “หมื่น” จากเอกสารพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน นาทหาร หัวเมือง พ.ศ. 1998 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดตำแหน่งศักดินา บรรดาศักดิ์ ลำดับชั้น โครงสร้างส่วนราชการในระบบราชการสมัยอยุธยาที่ตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา พบว่า ไม่ปรากฏชื่อบรรดาศักดิ์ในลำดับยศ ชั้นหมื่นที่ชื่อว่า “หมื่นราม” เลย ปรากฏเพียงชื่อที่ใกล้เคียง คือ “หมื่นรามพิไชย” ศักดินานาทหารหัวเมือง ตำแหน่งดาบทองการเบ็ดเสร็จ สังกัดหลวงพิเรนทรเทพบดีศรีสมุหะ เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวา (Prince Raphi Phatthanasak, Prince of Ratchaburi, 1970 : 227) และได้ค้นคว้าจากหนังสือพงศาวดาร จดหมายเหตุต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า ชื่อของเจ้าพ่อหมื่นรามมีปรากฏอยู่ใน “คำพิพากษาแลพระราชกระแสตัดสินเรื่องโทษอ้ายกลับพระยาไชยา” ซึ่งคณะตุลาการเสนอขอรับประทานโทษประหารชีวิต โดยมีคดีตัวอย่างที่กล่าวถึง อ้ายม่วง อ้ายเมือง ตำแหน่งขุนชำนาญ และหมื่นราม คุณลกองกระบือของสมเด็จพระยาองค์น้อย อยู่บ้านนาเรียง และอ้ายปาน ตำแหน่งหมื่นรักษากองพลแขวงเมืองราชบุรี สังกัดกรมพระกลาโหม ซึ่งทั้งสามคนได้ขโมยช้าง โคนและกระบือ ทั้งยังสมคบคิดกับลูกหนี้โกงเงินเจ้าหนี้หลายราย และยังมีเรื่องก่อความวุ่นวายจนนับไม่ถ้วน ทางกรจึงต้องให้ทั้งสามคนรับโทษประหารชีวิต เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน ดังข้อความด้านล่าง

“...พระยาไชยาคณนี้ ครั้งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเปนพระบริรักษ์อยู่เมืองพังงา ก็มีความผิดเปนอันมาก...คิดว่าไกลพระเนตรพระกรรม เมื่อได้ยศศักดิ์เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองแล้ว ก็เห็น เปนช่องที่จะหลอกลวงผลจึงทำการขมเหงราษฎร ทำให้เดือดร้อนมากมายหลายเรื่องไม่ควรจะเอาไว้ขอรับพระราชทานให้ประหารชีวิตเสีย อย่าให้เปนเยี่ยงอย่างแก่ผู้ซึ่งจะทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงให้เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองไกล ๆ ต่อไป แลอ้ายกลับพระยาไชยา ทำความขมเหงราษฎรมากมายหลายเรื่องนัก ถ้าจะชำระไปก็จะมีผู้รู้สุดลงเหมือนกับครั้งความหม่อมไกรสร ทำขมเหงคนเปนอันมากมาช้านาน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ชำระความก็เกิดทับ ๆ มาหลายร้อยเรื่องต่อ ๆ ไป ไม่สุดลง จนต้องโปรดให้ลูกขุนณศาลาแลลูกขุนศาลหลวงปฤกษา ก็ต้องพร้อมกันขอรับพระราชทานไปให้สำเร็จโทษใช้ทุกขราษฎรทั้งปวงเสียเปนตัวอย่าง

ที่สูง ถ้าจะว่าตัวอย่างที่ต่ำก็เหมือนอ้ายม่วงอ้ายเมือง ที่เป็นขุนชำนาญแลหมื่นรามก่องกระปือของสมเด็จพระเอกเจ้าย่างองค์น้อย¹ อยู่บ้านนาเร้ง² แลอ้ายปานซึ่งเป็นที่มีนักรักษาพลกอนนอกขึ้นในกรมพระกลาโหม อยู่แขวงเมืองราชบุรี คนสามคนนั้นได้อัจฉกลักข้างแลโคกระปือปล้นกลางทางเปลี่ยว แลสมคบทาสลูกหนีหนีเจ้าเบี้ยนายเงินไปเป็นอันมากนับเรื่องไม่ถ้วน จะชำระไปไม่สุดสิ้น จึงต้องพร้อมกัน ขอรับพระราชทานให้ประหารชีวิต ให้เป็นอันใช้ทุกซ์แก่ราษฎรเสีย ในปีเถาะลับศกนั้นเป็นอย่างมาแล้ว ครั้นนี้ อ้ายกลับพระยาไชยาคนนี้ ก็ขอรับพระราชทานให้ทรงอนุญาตให้เสนาบดีมีท้องตราบังคับสั่งให้ประหารชีวิตใช้ทุกซ์แก่ราษฎร ซึ่งได้ทุกซ์เพราะอ้ายกลับพระยาไชยาทำนั้นเสีย ตามแบบอย่างทั้งอย่างสูงอย่างต่ำนั้นเทอญ...” (The Vajirana National Library, 1923 : 128)

จากข้อความข้างต้น ทำให้ทราบว่า “หมื่นราม” มีชื่อว่า “อ้ายเมือง” สังกัด “ก่องกระปือ” ซึ่งขึ้นตรงต่อสมเด็จพระเอกเจ้าย่างองค์น้อย หรือก็คือ พระยาศรีพิพัฒน์รัตนโกษา ซึ่งได้เลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้ไปฉกฉวยลักข้าง ม้า โค กระปือของราษฎร ทำให้ราษฎรต้องเดือดร้อน ซึ่งคนเช่นนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่แผ่นดิน เป็นเสี้ยนหนามต่อแผ่นดินทำให้ราษฎรร้อนรน เห็นได้จาก ประกาศเรื่องคนกอนนอก ในประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ ความว่า

“มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ท่านทั้งปวงผู้มีนามมีชื่อถนัดยศนับดาศักดิ์ใหญ่ย้อยสูงต่ำต่าง ๆ ให้ทราบทั่วกันว่า พวกคนกอนนอกที่เรียกว่า กอนข้าง กอนโค กอนกระปือ กอนไร่ กอนนา เผ่าหนองบัวและอื่น ๆ ต่าง ๆ ที่อ้างชื่อว่าเปนข้าเปนบ่าวเจ้านายขุนนางนั้น ๆ ถ้าอีกหัวทำการชิงฉกฉวยลักข้างม้าโคกระปือของราษฎรไว้ใช้แลเอาค่าไถ่ของถอน ฤๅสมคบเกียดกันเอาลูกหนีทาสขายทาสหญิงของราษฎรไปไว้ และขัดขวางค่านาค่าน้ำ ลักตมสุราค้าขายสุบกินยาฝิ่น คิดทำกำลังทุบตีฟันแทงข่มขืนเจ้าของโคกระปือข้างม้า แลต่อสู้อ้างอำนาจขัดขืนแข่งต่อเจ้าเมืองกรมการอย่างนี้ก็ดี อย่างอื่นก็ดี ถ้ามีปากโจทก์ร้องฟ้องกล่าวโทษเช่นนี้ ชื่อขึ้นหลายรายหลายเรื่องได้แล้ว กอนนั้นเห็นจะไม่ดีแน่แล้ว ด้วยตัวคนเช่นนี้ไม่เป็นที่วางทั้งยังแทงของคนเป็นอันมาก ดังเจ้าเมืองกรมการขุนศาล ขุนโรงและลูกขุนคนลาที่ไปขึ้นชิงขังของคู่ความผู้แพ้และผู้ชนะที่ต้องเสียของกำนันและเสียสินบนนั้นเลย เมื่อมีให้ชื่ออึ่งให้ราษฎรทั้งหลายรายหลายพวกแล้วก็ไม่ดีแท้ คนเช่นนี้เห็นว่าไม่เปนประโยชน์แก่แผ่นดิน เปนเสี้ยนหนามต่อแผ่นดินทำให้ราษฎรร้อนรน เหมือนหนามไม่เปนประโยชน์เปนคุณแก่ต้นไม้...” (King Rama IV., 1922 : 42-43)

จากประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามตามข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า “เจ้าพ่อหมื่นราม” เป็นวีรบุรุษในสายตาชาวบ้าน ปล้นควายคนรวยไปช่วยเหลือคนจน กลายเป็นตำนานมุขปาฐะที่มีหลักฐานยืนยันอย่างแน่ชัดว่ามีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นหนึ่งในวีรบุรุษท้องถิ่นอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงที่ดำรงสถานภาพเป็น “ผีเจ้าพ่อ” กลายเป็นเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านในพื้นที่ให้ความเคารพและนับถือเป็นอย่างมาก ในสมัยก่อนคนไทยจะเรียกว่าเป็น “ผีวีรชน” ซึ่งผีวีรชนนั้นเมื่อมีชีวิตเป็นผู้กล้าหาญเป็นนักรบต่อสู้คุ้มครองรักษาปวงชีวิตของตน หรือบางคนก็ดูร้ายมีคนเกรงกลัวมาก เมื่อตายไปแล้วคนก็ยังรำลึกถึงท่านเหล่านี้อยู่ว่าคงอาจบันดาลให้เกิดผลดีผลร้ายแก่ตนได้ จึงเคารพบูชาท่านในฐานะผีผู้กล้าหาญหรือผู้มีอำนาจ (Kluaymai na Ayutthaya, 1982 : 6) ส่วนปัจจัยที่ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเกิดจากความเชื่อและการนับถือเรื่องผี วิทยุญาณและชีวิตหลังความตาย เมื่อมนุษย์ได้สิ้นลมหายใจ วิทยุญาณของผู้ที่กระทำความผิดไว้มาก ก็ได้รับการสรรเสริญและยกฐานะเป็นเทพเจ้า ส่วนวิทยุญาณของผู้ที่กระทำความชั่วไว้มากก็จะกลายเป็นภูตผี เมื่อวิทยุญาณมนุษย์กลายเป็นวิทยุญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ความเชื่อเรื่อง “การทรงเจ้า” ก็เกิดขึ้น โดยผ่าน “คนทรง” หรือ “ม้าทรง” หรือ “ร่างทรง” ดังที่เล่าไว้ในหนังสือที่ระลึกเปิดศาลพระกิวอ่อง มุลินธิเขาดกพระพุทธรบาท สระบุรี เกี่ยวกับการทรงเจ้าของเจ้าพ่อหมื่นราม กล่าวว่

¹ สมเด็จพระเอกเจ้าย่างองค์น้อย หรือสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ นามเดิม ทัต บุนนาค ผู้สำเร็จราชการในพระนครฯ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระเอกเจ้าย่างองค์น้อยขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น พระยาศรีพิพัฒน์รัตนโกษา จางวางพระคลังสินค้า

² บ้านนาเร้ง จากการค้นคว้าข้อมูลจากราชกิจจานุเบกษา เรื่อง ประกาศกำหนดวันจากโหนดที่ดิน ทำให้ทราบว่า คือ ทุ่งบ้านนาเร้ง ตำบลนาเร้ง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศกำหนดวันจากโหนดที่ดิน. (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35 หน้า 275 วันที่ 12 สิงหาคม 2461)

“...ในขณะที่ร่างทรงประทับร่างทรงเจ้าพ่อหมื่นราม (นายฮวด) อยู่ นั้น เจ้าพ่อหมื่นรามได้คว้าเหล้ามารินดื่มรวดเดียวหมดแก้วต่อหน้าเจ้าพ่อเขาดก (นายยังร่างทรง) ได้เขี่ยชุกโจ้ว (นายบู๊ร่างทรง) และเจ้าพ่อองค์อื่น ๆ ตลอดจนต่อหน้าคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อเขาดก เมื่อดื่มรวดเดียวหมดแล้วก็วางปาแก้วที่ใส่เหล้าไบนั่นลงสู่พื้นดินอย่างแรง.....เหมือนปาฎิหาริย์...แก้วไบนั่น ไม่แตก ไม่บิ่น แล้วเจ้าพ่อหมื่นรามก็บอกกับคณะกรรมการว่า “ลูก ๆ มานี้ ๆ สถานที่ของพ่อนะ ต้องเป็นสถานที่ที่อยู่อย่างนี้...ตรงนี้...ตรงสี่ยกนี้...” พร้อมกับชี้นิ้วมือบักลงไปที่แผนที่ที่พื้นดินที่เจ้าพ่อขีดเป็นแนวไว้พอสังเขป และชี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจุดที่ยืนอยู่ นั้นหมายถึงสถานที่แท้จริงของศาลเจ้าที่จะสร้างต่อไป เพราะปัจจุบันนั้นเป็นสถานที่ชั่วคราวเท่านั้นดังเป็นที่รู้ ๆ กันอยู่...”

(Khaotok Foundation, 2000 : 74)

ดังนั้นสรุปได้ว่า ตำนานมุขปาฐะหรือเรื่องเล่าของเจ้าพ่อหมื่นรามจากพื้นที่ต้นกำเนิดในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ที่มักถูกกล่าวถึงกันว่า เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นขุนนางสมัยอยุธยา บรรดาศักดิ์ ระดับชั้นหมื่น เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จากการศึกษา พบว่า เจ้าพ่อหมื่นรามมีชีวิตอยู่จริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 บทความนี้จึงเป็นการเติมเต็มส่วนที่เข้าใจคลาดเคลื่อนให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ความหลากหลายทางประติมานวิทยาของเจ้าพ่อหมื่นราม

การศึกษาด้านประติมานวิทยาในบทความนี้ หมายถึง การศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมของเจ้าพ่อหมื่นรามอันสื่อความหมายทางด้านคติความเชื่ออันส่งผลต่อการสร้างรูปเคารพเจ้าพ่อหมื่นรามจากศาลเจ้าที่มีการบูชาองค์เจ้าพ่อหมื่นรามทั้งหมด 16 ศาลเจ้า สามารถแบ่งออกเป็นศาลเจ้าแบบไทยและศาลเจ้าแบบจีน ซึ่งศาลเจ้าแบบไทยสามารถพบได้หลายแห่งในเขตท้องที่จังหวัดสระบุรีและอยุธยา บ่งบอกถึงเส้นทางค้าวัวและกระบือในอดีต มีดังนี้ 1. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม อ.เลียบคลองระพีพัฒน์ อ.หนองแค จ.สระบุรี 2. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม หน้าวัดสหมิตรมงคล อ.หนองแค จ.สระบุรี 3. ศาลเพ็ญตา หลังศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า ท่อลอด จ.สระบุรี 4. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม บริเวณวัดนาเร้ง (ร้าง) อ.หนองแค จ.สระบุรี 5. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม บริเวณวัดป่าโคต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 6. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม ริมคลองหนองน้ำส้ม อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ส่วนศาลเจ้าแบบจีนที่มีการบูชาเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีน มีดังนี้ 1. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม อ.รัชฎา อ.เมือง จ.ตรัง 2. ศาลเจ้าท่ามกเยี้ย อ.เพลินพิทักษ์ อ.เมือง จ.ตรัง 3. มูลนิธิกุศลสถานตรัง บ้านเด็กเชียงใหม่ อ.พัทลุง อ.เมือง จ.ตรัง 4. มูลนิธิกุศลศรัทธา อ.ภักดีอนุสรณ์ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 5. ศาลเจ้าแม่สามมุข อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 6. ศาลเจ้าเค่งฮุดจี่ อ.เมือง จ.ยะลา และ 7. ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ อ.พระพุทธรบาท จ.สระบุรี นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าแบบจีน หากแต่เทวรูปเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นแบบไทยอีก 3 แห่ง คือ 1. ศาลเจ้ามังกรทอง อ.หนองแค จ.สระบุรี 2. ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม วิหารหลวงพ่อสำเร็จศักดิ์สิทธิ์ บ้านหนองตาโล่ ต.คชสิทธิ์ อ.หนองแค จ.สระบุรี และ 3. ศาลเจ้าพ่อเขาดก อ.พระพุทธรบาท จ.สระบุรี

ในบทความนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและศึกษาเปรียบเทียบเทวลักษณะขององค์เจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งพบในศาสนสถานดังกล่าวข้างต้นจำนวน 16 แห่ง ทั้งในพื้นที่อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดยะลา และจังหวัดตรัง เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมกันและต่างกันเป็นการถ่ายทอดแนวคิดและคติความเชื่อที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมโดยใช้รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นลวดลายในงานทေးประติมานซึ่งสืบทอดกันมาให้เห็นมานาน ล้วนมีความเป็นสิริมงคล ชัดเจน เข้าใจง่าย และง่ายต่อการตีความ จากการศึกษาทေးประติมานเจ้าพ่อหมื่นรามแบบไทย พบว่า มีทั้งงานประติมากรรมแกะสลักจากไม้หอม งานประติมากรรมปั้นซึ่งเป็นการสร้างรูปทรงจากวัสดุปูน งานประติมากรรมหล่อจากปูน โลหะทองเหลือง ทองแดง ซึ่งทางศาลเจ้าจัดสร้างเป็นรูปหล่อลอยองค์ฐานกว้าง 22 เซนติเมตร สูง 38 เซนติเมตร ให้สาธุชนได้บูชา ส่วนทေးประติมานเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีน พบว่า มีทั้งงานประติมากรรมแกะสลักจากไม้หอม งานประติมากรรมหล่อจากโลหะรมดำ ทองเหลือง และเงิน ซึ่งทางศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรังจัดสร้างเป็นรุ่นแรก เมื่อปี พ.ศ. 2532 จัดทำเป็นรูปหล่อลอยองค์ขนาด 5 นิ้ว จำนวน 199 องค์ รุ่นที่ 2 งานสมโภช 60 ปี ศาลเจ้าพ่อหมื่นรามเมื่อปี พ.ศ. 2560 ขนาด 8 นิ้ว สร้างเพียง 500 องค์ เพื่อให้สาธุชนได้บูชา ดังนั้น สามารถแบ่งประเภททေးประติมานองค์เจ้าพ่อหมื่นรามได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. รูปเคารพแบบไทย มีทั้งที่เป็นภาพวาดและเทวรูปที่หล่อด้วยปูนและทองเหลือง รวมทั้งการแกะสลักจากไม้หอม โดยองค์ภาพวาดมีลักษณะเป็นชายไทย ยืนก้มไม้เท้า ส่วนองค์เทวรูปเป็นท่านั่ง มีลักษณะเหมือนเทวดาไทย ในมือถือดาบ

Table 1 ตัวอย่างรูปเคารพของเจ้าพ่อหมีนราม : กลุ่มเทวะประติมานแบบไทย

ชื่อศาลเจ้า	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าพ่อหมีนราม วัดหลวงพ้อสำเร็จ ศกคิลีทรี อ.หนองแค จ.สระบุรี		รูปเคารพขุนนางไทยทำยืน วัสดุสารัตถ์ปิดทอง สองมือจับไม้เท้า ลายเสื้อผ้าชุดขุนนาง
(Ninsa-nguandechea, 2021)		
ศาลเจ้าพ่อหมีนราม ริมฝั่งคลองระพีพัฒน์ อ.หนองแค จ.สระบุรี		รูปเคารพขุนนางไทย สองมือจับดาบตั้งบนเข่า ใส่เสื้อผ้าชุดนักรบแบบไทยสีแดง
(Ninsa-nguandechea, 2021)		
ศาลเจ้าพ่อหมีนราม หน้าวัดสหมิตรมงคล อ.หนองแค จ.สระบุรี (ตามคำบอกเล่า ศาลเจ้าหลังนี้เป็นศาลหลังแรกของเจ้าพ่อหมีนราม)		รูปเคารพขุนนางไทย มือซ้ายและมือขวาถือดาบ ใส่เสื้อผ้าชุดนักรบแบบไทยสีเขียว
(Ninsa-nguandechea, 2021)		
ศาลเจ้ามังกรทอง ตลาดหนองแค อ.หนองแค จ.สระบุรี		รูปเคารพขุนนางไทย สองมือจับดาบตั้งบนเข่า ใส่เสื้อผ้าชุดนักรบแบบไทยสีทอง โปกผ้าบนศีรษะ มีหนวด
(Ninsa-nguandechea, 2021)		

ชื่อศาลเจ้า	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าพ่อเขาดก (วงเวียน) อ.พระพุทธรบาท จ.สระบุรี		รูปเคารพขุนนางไทย สองมือจับดาบตั้งบนเข่า ใส่เสื้อผ้าชุดนักพรตแบบไทยสีทอง องค์หน้าศีรษะโล้น องค์กลางและองค์หลังโพกผ้าบนศีรษะ

(Ninsa-nguandecha, 2021)

2. รูปเคารพแบบจีน เนื่องจากเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นที่เคารพศรัทธาของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในจังหวัดตรัง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้บูชาและได้เรียกขานท่านในชื่อ “ซำฮวยซื่อ” อยู่ก่อนหน้าแล้ว รูปเคารพขององค์เจ้าพ่อหมื่นรามจึงเป็นรูปแบบจีน จากการสำรวจ พบว่า มีทั้งหมด 3 แบบ คือ 1. ชุดนักพรตเต่า มือถือแส้ 2. ชุดนักพรตเต่า มือถือกระบี่ และ 3. ชุดนักพรตเต่า มือถือแส้ และสัญลักษณ์โป๊ยช่วย หรือยันต์แปดทิศ เทวรูปมีทั้งจากการหล่อด้วยทองเหลืองและไม้แกะสลัก

Table 2 ตัวอย่างรูปเคารพของเจ้าพ่อหมื่นราม : กลุ่มเทวะประติมานแบบจีน

ชื่อศาลเจ้า	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม ถ.รัชฎา ต.ทับเที่ยง อ.เมือง จ.ตรัง		เทวรูปปั้นทำนั่ง วัสดุทองเหลือง สวมชุดคลุมยาว คล้ายนักพรตเต่า ลายโป๊ยช่วย ยันต์แปดทิศ มือขวาถือแส้ เกรายาวสีทอง
ศาลเจ้าเค่งฮุดจี่ ถ.เทศบาล 4 ต.สะเตงนอก อ.เมือง จ.ยะลา		เทวรูปปั้นทำนั่ง ไม้แกะสลัก สวมชุดคลุมยาวสีทอง คล้ายนักพรตเต่า ลายโป๊ยช่วย ยันต์แปดทิศ มือขวาถือแส้ เกรายาวสีทอง

(Ninsa-nguandecha, 2021)

ชื่อศาลเจ้า	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าท่ามกงเยี้ย ถ.เพลินพิทักษ์ อ.เมือง จ.ตรัง	 <p data-bbox="657 600 944 629">(Ninsa-nguandecha, 2021)</p>	เทวรูปปั้นทำนึ่ง ไม้แกะสลัก สวมชุดคลุมยาวสีทอง คล้ายนักพรตเต๋า ลายโป๊ยช่วยยันต์แปดทิศ มือขวาถือกระบี่ เกรายาวสีดำ
มูลนิธิรุกศุภครัทธาสุราษฎร์ธานี ถ.ภักดีอนุสรณ์ ต.ตลาด อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี	 <p data-bbox="657 1077 944 1106">(Kusolsatha Foundation Suratthani, n.d.)</p>	เทวรูปปั้นทำนึ่ง ไม้แกะสลัก สวมชุดคลุมยาวสีทอง คล้ายนักพรตเต๋า มือซ้ายถือโป๊ยช่วย ยันต์แปดทิศ มือขวาถือแส้ เกรายาวสีดำ
ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข ถ.กาญจนวนิช ต.บ้านพรอ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	 <p data-bbox="657 1563 944 1630">(Mae Khao Sam Muk Shrine Hat Yai, n.d.)</p>	เทวรูปปั้นทำนึ่ง ไม้แกะสลัก สวมชุดคลุมยาวสีน้ำเงิน คล้ายนักพรตเต๋า ลายโป๊ยช่วยยันต์แปดทิศ มือขวาถือแส้ เกรายาวสีเทาขาว

นอกจากนี้ยังพบประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีนที่ศาลเจ้าตาขุนเมือง ชุมชนหนองปรือ อำเภอมือง จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นศาลเจ้าแบบไทยและได้อัญเชิญเทวรูปเจ้าพ่อหมื่นรามจากศาลเจ้าพ่อหมื่นราม อำเภอมือง จังหวัดตรัง มาประดิษฐาน ณ ศาลเจ้าแห่งนี้อีกด้วย จากการลงพื้นที่สำรวจผู้วิจัยพบข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเทวลักษณะของเจ้าพ่อหมื่นรามแบบไทยจะสวมชุดขุนนางไทยโบราณ นุ่งโจงกระเบน โปกศีระชะ มือถือดาบ ส่วนเทวลักษณะของเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีนจะแต่งกายสวมชุดคลุมยาวคล้ายนักพรตเต๋า เรียกว่า “เต้าผา” (道袍) เกรายาว ผมเกล้ามวย สวมรัดเกล้า เรียกว่า “จางเต้าก้วน” (簪道冠 แต่ไม่เสียบปิ่น มือถือแส้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของนักพรต ประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นรามจากศาลเจ้าดังตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แต่เดิมการสร้างเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นเทพเทพารักษ์ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องคติการนับถือเทวดาผู้ดูแลรักษาที่แห่งใดแห่งหนึ่งเป็นหลัก สามารถดูจากผลงานเทวรูปเจ้าพ่อหมื่นรามของศาลเจ้ามังกรทอง อำเภอนองแคว จังหวัดสระบุรี แต่จาก

ลักษณะทางประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งเป็นผลงานการแกะสลักไม้แบบจีนกลับแสดงให้เห็นถึงการผนวกคติเทพเจ้าจีนตามความเชื่อแบบเต๋าเพิ่มเติมเข้าไป อาจเป็นผลมาจากชาวจีนที่อพยพมายังภาคใต้ของไทยซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความเชื่อเรื่องเทพเจ้าจีน ได้เกิดการสวมทับคติความเชื่อบางอย่างหรือตั้งชื่อเทพารักษ์ของไทยให้เป็นแบบจีน ทั้งนี้ หากพิจารณาจากเทวลักษณะเจ้าพ่อหมื่นรามแบบคติจีนของศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรังเป็นหลักก็พอสนับสนุนฐานได้ว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพิ่งเกิดขึ้นในช่วงไม่เกิน 70 ปีที่ผ่านมา

Figure 1 ประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นรามคติไทย
ศาลเจ้ามังกรทอง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
(Ninsa-nguandecha, 2020)

Figure 2 ประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นรามคติจีน
ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
(Ninsa-nguandecha, 2020)

เห็นได้ว่าเทวะประติมานเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีนแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของลัทธิความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาเต๋าของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทย ยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบและความนิยมนับถือเทพเจ้าในศาสนาเต๋า ซึ่งชุดเต๋าผา (道袍) และการเกล้ามวยสวมรัดเกล้านั้น ถือเป็นชุดของนักบวชเต๋าที่มีความหมายทางศาสนาเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัวในคัมภีร์เต๋าหมวดว่าด้วยศีลและพิธีกรรมธรรมอาภรณ์ “ซานตังฝ่าฝูเคอเจี้ยเหวิน” 《三洞法服科戒文》 กล่าวว่า นักพรตยามทรงอาภรณ์แห่งธรรม ต้องแต่งกายเรียบร้อย ชำระร่างกายให้สะอาด สวมเครื่องทรงให้เพียบพร้อม กระทำการบรวงสรรวงเทพเจ้า สั่งสอนสรรพสัตว์ (道士常须备其法服, 整饰形容, 沐浴冠带, 朝奉天真, 教化一切) (Electronic Chinese Text Project, 2006 : 4) และคัมภีร์เต๋าหมวดว่าด้วยศีลจริยวัตรของนักพรต “เจิ้งอี่เวยอี่จิง” 《正一威仪经》 กล่าวว่า อันธรรมเนียมอาภรณ์นี้ นักพรตจะสวมใส่อยู่เสมอ หากเปลี่ยนชุดซักล้าง ห้ามมิให้มนุษย์ปุถุชนทั่วไปสวมใส่จับต้องแปดเปื้อนมลทิน ธรรมเนียมอาภรณ์นี้จะมีเทพบุตรและเทพนารีปกป้องคุ้มครอง (法服不得辄去身. 若洗濯替代, 勿令俗人犯触混杂. 凡衣, 常有神男、神女守护.) (Electronic Chinese Text Project, 2006 : 27)

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับรูปเคารพและรูปสัญลักษณ์ทางประติมานวิทยาของเจ้าพ่อหมื่นราม พบว่ารูปเคารพของเจ้าพ่อหมื่นรามใส่ชุดขุนนางไทย นุ่งโจงกระเบน โปกศีระชะ มือถือดาบ ส่วนรูปเคารพเจ้าพ่อหมื่นรามในศาลเจ้ามังกรทอง อ.หนองแค จ.สระบุรี จัดสร้างขึ้นโดยคำบัญชาของเจ้าพ่อหมื่นรามผ่านร่างทรงก็สวมชุดขุนนางไทยโบราณ แขนเสื้อยาวถึงข้อมือ ไว้หนวดผ้าโปกศีระชะ มีดดาบวางอยู่บนตัก หากเป็นชุดประทับร่างทรงเจ้าพ่อหมื่นราม จะเป็นชุดเสื้อคลุมไทย คล้ายชุดครุยนาคร ลักษณะเฉพาะของเจ้าพ่อหมื่นรามศิลปะจีนที่พบในภาคใต้ของไทย มีลักษณะเฉพาะ คือ มีการสร้างเทวลักษณะใส่ชุดนักพรตในคติเต๋า ทำให้มีชื่อเรียกว่า “ฮวบซื่อ” (法師) ซึ่งประติมากรรมเจ้าพ่อหมื่นรามที่มีลวดลายไป๋ชวย (八卦) รูปสัญลักษณ์แห่งฟ้าและดินในคติเต๋า พบเฉพาะบริเวณภาคใต้ที่จังหวัดตรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดยะลา และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เท่านั้น

Figure 3 ป้ายสถิตวิญญานเจ้าพ่อหมื่นราม
มูลนิธิกุศลสถานตรัง จังหวัดตรัง
(Ninsa-nguandecha, 2020)

Figure 4 ป้ายสถิตวิญญานเจ้าพ่อหมื่นราม
ศาลเพียงตา หลังศาลเจ้าบึงเต่างามท่าลลิต จ.สระบุรี
(Ninsa-nguandecha, 2020)

นอกจากนี้ยังพบการบูชาเจ้าพ่อหมื่นรามในลักษณะป้ายวิญญาน ที่เรียกว่า ป้ายเสินจูไผ่ (神主牌) หมายถึง ป้ายสัญลักษณ์วิญญานสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ ภายในมูลนิธิกุศลสถานตรัง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง บูชาด้วยแผ่นไม้แกะสลักอักษรจีน “ชั้นฝ่าซื่อจื่อเสินเว่ย” (三法師祖之神位) ซึ่งเป็นป้ายเสินเว่ย (神位) แปลว่า ที่สถิตแห่งองค์เทพเจ้า สลักเคียงคู่กับเจ้าพ่อเขาดกในฐานะพระหยาบชื่อโจ้ว (二法師祖) และในพื้นที่อำเภอหนองแคมีศาลเพียงตา ตั้งอยู่หลังศาลเจ้าบึงเต่างามท่าลลิต อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี บูชาด้วยแผ่นป้ายไม้แบบจีน แกะสลักชื่ออักษรไทยคำว่า “เจ้าพ่อหมื่นราม” และยังพบว่าลักษณะทางประติมานวิทยาของเจ้าพ่อหมื่นรามมีลักษณะบางส่วนที่คล้ายคลึงกับเจ้าพ่อเขาดก การค้นพบรูปเคารพเจ้าพ่อหมื่นรามจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงการรับอิทธิพลคติความเชื่อเทพเจ้าจีนจากชาวจีนอพยพในประเทศไทย การนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามและการสร้างเทวลักษณะเจ้าพ่อหมื่นรามที่มีลักษณะศิลปะจีน และมีการปรับเปลี่ยนลักษณะของเจ้าพ่อหมื่นรามให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่จังหวัดตรัง

3. กระบวนการทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งเป็นเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีน

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาและเทวลักษณะทางประติมานวิทยาเจ้าพ่อหมื่นราม ทำให้ทราบ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อหมื่นราม จากเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีน คุณเขียนอนัน ผันเขียน ผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษาท้องถิ่นจังหวัดตรัง ได้กล่าวไว้ในบทความประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่นรามไว้ว่า

“เจ้าพ่อทั้งสามได้รับการสถาปนาจาก “ไท่ฮิดจินหยิน” ให้เจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นตัวฮวบซื่อ เจ้าพ่อเขาดกเป็นหยาบซื่อ และเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นซามฮวบซื่อ หรือกล่าวสรุปว่า เจ้าพ่อทั้งสามซึ่งเป็นพุทธศาสนิกฝ่ายเถรวาทหรือหินยาน มากกลายเป็นฝ่ายมหายานไป...การสถาปนาหรือแต่งตั้งยศตำแหน่งของจีน กล่าวคือ เมื่อได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าแผ่นดินหรือฮ่องเต้เมื่อเป็นมนุษย์ ก็จะเรียกว่า “เต๋ฮ้อง” เมื่อไปเกิดเป็นเทวดาได้กระทำความดีอีก ก็จะได้รับสถาปนาจากเจ้าผู้เป็นใหญ่ของสวรรค์ชั้นนั้น ๆ ให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ การสถาปนาเช่นนี้เรียกว่า “เทียนฮ้อง” หรือเข้าทำนองที่ว่า “ฟ้าแต่งตั้ง-แผ่นดินตั้ง” อะไรเทือกนี้” (Gashulin (Alias). (1991 : 30-31)

เห็นได้ว่า กระบวนการที่ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามกลายเป็นเทพเจ้าจีน เกิดจากคติความเชื่อว่าด้วยเรื่องของการสถาปนาแต่งตั้งเทพเจ้าจีนจากวรรณกรรมเรื่องห้องสิน 《封神榜》 ชาวจีนอพยพในพื้นที่จังหวัดตรังมีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวของเทพเจ้าไท่ฮิดจินหยิน (太乙真人) หรือไท่ฮิดกั้วไคว้วเทียนจุน (太乙救苦天尊) ที่ชาวจีนเชื่อกันว่าเป็นเทพเจ้าชั้นผู้ใหญ่ของศาสนาเต๋า กอปรกับในพื้นที่จังหวัดตรังมีความเข้มข้นเรื่องการประทับทรงเทพเจ้าจีนอยู่แล้ว มีส่วนช่วยเอื้ออำนวยให้กระบวนการทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามกลายเป็นเทพเจ้าจีนเกิดขึ้นง่ายโดยปริยาย

หนังสือเจ้าพ่อเขาดก เทพารักษ์ไทยที่กลายเป็นเทพเจ้าจีน ของสุรสิทธิ์ ออมรวณิศศักดิ์ ได้กล่าวถึงประวัติของเจ้าพ่อหมื่นรามที่เกิดจากการสานสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่าเจ้าพ่อ เป็นตำนานความเชื่อเกี่ยวกับพี่น้องร่วมสาบานเฉพาะกลุ่มที่เกิดจากคำบัญชาที่แนะนำผ่านร่างทรงระหว่างเทพเจ้า 3 องค์ คือ เจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นพี่คนโต ชาวจีนเรียกว่า “ตัวฮวบซื่อ” เจ้าพ่อเขาดกเป็นพี่คนรอง ชาวจีนเรียกว่า “หยี่ฮวบซื่อ” และเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นน้องคนเล็ก ชาวจีนเรียกว่า “ซำฮวบซื่อ”

“ชาวจีนในไทยได้ผูกตำนานเกี่ยวกับ 3 พี่น้องร่วมสาบานให้กับเทพเจ้าแห่งขุนเขา กล่าวคือ เทพเจ้าซานซานกั๋วหวัง คือ เทพแห่งขุนเขา 3 ลูก ประกอบด้วยภูเขาตู้ซาน ภูเขาหมิงซาน และภูเขาจินซาน ได้กลายมาเป็นเจ้าพ่อเขาดก เจ้าพ่อเขาใหญ่ และเจ้าพ่อหมื่นราม ซึ่งเทพทั้งสามเป็นพี่น้องร่วมสาบานกัน” (Amornwanitsak, 2018 : 204)

ผลการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการที่ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามจากเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีน เริ่มต้นจากคติความเชื่อการสาบานเป็นพี่น้องของเจ้าพ่อเขาใหญ่ เจ้าพ่อเขาดก และเจ้าพ่อหมื่นรามของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งมีที่มาจากเรื่องราวตำนานเทพเจ้าซานซานกั๋วหวัง (三山国王) ซึ่งเดิมเป็นเทพเจ้าประจำท้องถิ่นของเมืองแต้จิ๋ว (潮州) ฮุ่ยโจว (惠州) และเหมยโจว (梅州) มณฑลกว่างตุง (广东省) และยังเป็นเทพเจ้าผู้คุ้มครองผู้อพยพชาวจีนฮากกา แต่เดิมเป็นภูเขาสูง 3 ลูกทางทิศตะวันตก ได้แก่ ภูเขาหมิงซาน (明山) ภูเขาจินซาน (中山) และภูเขาตู้ซาน (独山) ซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเหอพั่ว ตำบลหลินเถียนตู อำเภอเจียหยัง เมืองแต้จิ๋ว (潮州市揭阳县霖田都河婆墟) ปัจจุบันคือหมู่บ้านเหอพั่ว อำเภอเจียซี เมืองเจียหยัง (揭阳市揭西县河婆镇) เป็นเทพเจ้าที่เกิดจากการรวมกันของภูเขาทั้งสาม ถือเป็นเทวนิยายของชาวจีนฮากกา ในสมัยโบราณที่บูชาภูเขาและหินศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง ปัจจุบันเทวรูปของเทพซานซานกั๋วหวังทั้งสามองค์นั้นเกิดจากการทำให้เป็นรูปร่างมนุษย์และเลียนแบบคล้ายกับการสาบานเป็นพี่น้องในสวนท้อ (桃园三结义) ของเล่าปี่ (刘备) กวนอู (关羽) และเตียวหุย (张飞) องค์แรก ในฐานะพี่คนโต เรียกว่า ต้าหวัง (大王) เกิดจากการเลียนแบบคล้ายเล่าปี่ มีใบหน้าสีขาว องค์ที่สอง ในฐานะพี่คนรอง เรียกว่า เอ้อร์หวัง (二王) เลียนแบบคล้ายกวนอู มีใบหน้าสีแดง และองค์ที่สาม ในฐานะน้องคนเล็ก เรียกว่า ซานหวัง (三王) เลียนแบบคล้ายเตียวหุย มีใบหน้าสีดำและมีลายที่เกิดจากรอยมีด ต้าหวังก็มีใบหน้าสีดำเช่นกัน เนื่องจากถูกรวมควัณรูปเป็นเวลานาน สำหรับชื่อวงศ์ตระกูลและชีวประวัติของเทพซานซานกั๋วหวังนั้น ได้รับความเคารพและเพิ่มเติมเรื่องราวเข้ามาภายหลังโดยคนรุ่นหลังเพื่อเพิ่มความศรัทธาในคติความเชื่อพี่น้องบ้านของเทพซานซานกั๋วหวัง (Zeng, 1997 : 53)

จากความเชื่อเรื่องเทพซานซานกั๋วหวัง เทพเจ้าแห่งขุนเขาทั้ง 3 ของชาวจีนในพื้นที่แต้จิ๋ว เมื่อชาวจีนแต้จิ๋วได้อพยพมายังประเทศไทย ก็ได้นำความเชื่อนี้มาด้วย และที่สืบทอดเอาความเชื่อเรื่องเทพารักษ์ไทยทั้ง 3 คือ เจ้าพ่อเขาใหญ่ เจ้าพ่อเขาดก และเจ้าพ่อหมื่นรามมาสมทบกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าที่ดูแลรักษาขุนเขาทั้ง 3 องค์ โดยให้เทพารักษ์ทั้ง 3 เป็นพี่น้องร่วมสาบาน โดยให้เจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นพี่คนโต เจ้าพ่อเขาดกเป็นพี่คนกลาง และเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นน้องเล็ก การที่ทำให้เจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นพี่คนโต กลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทยได้นำมาเปรียบเทียบกับเหลียนเจี๋ย (连杰) ในฐานะพี่คนโต หรือที่เรียกว่า “ต้ากั๋วหวัง” (大国王) โดยสร้างพื้นที่ความเชื่อให้เจ้าพ่อเขาใหญ่สถิตอยู่ที่ศาลริมถนนนครสวรรค์ตรง กม. 23 เขิงเขาใหญ่ด้าน อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ซึ่งสภาพพื้นที่เขาใหญ่เป็นภูเขาเช่นเดียวกับภูเขาหมิงซาน (明山) เป็นการสร้างศาลแบบไทยขนาดเล็ก คนในพื้นที่จะเรียกศาลแห่งนี้ว่า “ศาลเจ้าพ่อปลัดจ่าง” ถือเป็นเทพารักษ์ผู้คุ้มครองป่าเขาใหญ่ ปลัดจ่างชื่อจริงว่า นายจ่าง นิสัยสัตย์ชาวบ้านวัดเขานางบวช ต.บ้านบุง (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตำบลสาริกา) อ.วังกระโจม (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น อ.เมือง) จ.นครนายก ท่านรับราชการเป็นปลัดกองทัพอไทยและได้ผ่านศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียงมาอย่างโชกโชน ท่านมีบุคลิกลักษณะที่สูงงาม สมชาติชายันกรบไทย (Khao Yai National Park, 2017 : 2)

การทำให้เจ้าพ่อเขาดกเป็นพี่คนรอง กลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทยได้นำมาเปรียบกับเจ้าเซวียน (赵轩) ในฐานะพี่คนรอง หรือที่เรียกว่า “เอ้อร์กั๋วหวัง” (二国王) โดยสร้างพื้นที่ความเชื่อให้เจ้าพ่อเขาดกสถิตอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อเขาดก ตั้งอยู่เชิงเขาดกหรือริมภูเขาตก จึงมีชื่อเรียกว่า “เขาดก” ซึ่งเกิดจากเทือกเขาทอดตัวมาสุดลงที่ตรงบริเวณศาลเจ้า ถ.พระเจ้าทรงธรรม ต.พุกวาง อ.พระพุทธรบาท จ.สระบุรี อันเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาท ซึ่งกลุ่มชาวจีนในประเทศไทยเชื่อว่าเจ้าพ่อเขาดกก็คือนำเทียนมิ่งแป๊ะกง (南天门伯公) หรือกำเทียนไต่ตี้ (感天大帝) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจีนเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลรักษาประตูสวรรค์ทางทิศใต้ ซึ่งเป็นประตูที่เชื่อมโยงระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์ และเนื่องจากตำแหน่งศาลอยู่ใกล้รอยพระพุทธรบาท จึงกล่าวว่าเจ้าพ่อเขาดกเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองรักษารอยพระพุทธรบาท สามารถเปรียบเจ้าพ่อเขาดกเป็น “นายทวารประตูสวรรค์”

การทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นน้องคนเล็ก กลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทยได้นำมาเปรียบกับเฉียวจวิน (乔俊) ในฐานะน้องคนเล็ก หรือที่เรียกว่า “ซานกั๋วหวัง” (三国王) โดยสร้างพื้นที่ความเชื่อให้เจ้าพ่อหมื่นรามสถิตอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จ.ตรัง แต่หากจะพิจารณาถึงสภาพพื้นที่ที่ตั้งของศาลเจ้าหลังปัจจุบันจะพบว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูเขาลูกใดเลย ผู้คนในพื้นที่ก็ไม่ได้เชื่อมโยงเรื่องราวความเชื่อกับภูเขาใดเช่นกัน แต่หากวิเคราะห์ในประเด็นความเชื่อมโยงของภูเขาที่ตั้งศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ที่เป็นศาลเจ้าหลังแรกนั้นสร้างขึ้นเป็นเพียงชั่วคราว หลังคามุงจาก ตั้งอยู่ที่ซอยตรงข้ามหน้าที่ทำการกรมทางหลวง (สมัยนั้นตั้งอยู่ที่ถนนกันตัง ปัจจุบันคือที่ทำการหอการค้า จังหวัดตรัง) ซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่า เจ้าของที่ดิน คือ คุณไกว สิ้นไชย ด้านหลังที่ดินเปล่าแปลงนี้เป็นภูเขาหนองยวน ที่สามารถมองเห็นได้แต่ไกล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา บนภูเขาหนองยวนเป็นที่ประดิษฐานพระสังกัจจายน์องค์ใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 เทศบาลนครตรัง ได้ทุบรูปปั้นพระสังกัจจายน์ออก แล้วนำรูปปั้นพระโพธิสัตว์กวนอิม สูง 8 เมตร หน้า 3 ต้น มาตั้งประดิษฐานแทน บนภูเขาหนองยวนหากมองลงมาจะสามารถเห็นตัวเมืองทับเที่ยง ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 เจ้าสัวกิม เจ้าของกิจการโรงภาพยนตร์เฉลิมตรัง มีความศรัทธาต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นราม จึงได้บูรณะสร้างศาลเจ้าหลังใหม่ขึ้นเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว มุงหลังคาด้วยสังกะสี สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2500 ได้ประกอบพิธีเปิดศาลเจ้าเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2500 ดังนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องและสามารถเชื่อมโยงตำนานการสาบานเป็นพี่น้องของเจ้าพ่อเขาใหญ่ เจ้าพ่อเขาดก และเจ้าพ่อหมื่นรามได้

เรื่องราวการสาบานเป็นพี่น้องของเจ้าพ่อทั้ง 3 สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของ สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ ที่กล่าวในหนังสือเรื่องเจ้าพ่อเขาดก เทพารักษ์ไทยที่กลายเป็นเทพเจ้าจีน เกี่ยวกับประเด็นการเรียงลำดับพี่น้องร่วมสาบานของเจ้าพ่อหมื่นเขาใหญ่ เจ้าพ่อเขาดก และเจ้าพ่อหมื่นราม เจ้าพ่อเขาใหญ่ถูกเรียงลำดับในฐานะพี่คนโต ทั้งนี้เนื่องจากชื่อเรียกของไทยมีคำว่า “ใหญ่” ซึ่งหมายถึง “โต” หรือ “ต้า” (大) ในภาษาจีนได้ด้วย ส่วนเจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งชาวจีนในจังหวัดตรังนับถือได้รับการยกย่องและตั้งชื่อให้ว่า “ซานฝ่าซือ” ซึ่งคำว่า “ซาน” แปลได้ว่า “สาม” ดังนั้นจึงถูกเรียงลำดับไว้เป็นที่สามก็ได้ และเมื่อได้อันดับที่หนึ่งและสามแล้ว ดังนั้นเจ้าพ่อเขาดกจึงถูกจัดวางไว้ในฐานะพี่คนรองนั่นเอง (Amornwanitsak, 2018 : 208)

จากการศึกษาประวัติและตำนานของเจ้าพ่อหมื่นรามทั้งแบบจีนและไทยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Leepreecha (2017) ที่กล่าวถึงคุณงามความดีของเทพารักษ์ ทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธา เชื่อมั่น และรักถิ่นเกิดของตนเอง หรือแม้กระทั่งสร้างคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง สร้างวีรกรรมให้ผู้คนได้จดจำ เมื่อเสียชีวิตก็จะได้รับการเคารพ ผู้คนจะกราบไหว้บูชา ดังที่หลิวซีเหมิง (刘希孟) ได้เขียนไว้ใน “บันทึกศาลเจ้าชาซัวกั๋วอ้วง หมิงค่วง ถนนแต้จิว” 《潮州路明兜三山国王庙记》 ความว่า “การบูชาเทพเจ้าชาซัวกั๋วอ้วงทั้ง 3 องค์ที่ถนนแต้จิว ผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัยกราบไหว้บูชาอย่างไม่ขาดสาย มีคุณูปการแก่ชาติบ้านเมือง คอยช่วยเหลือคุ้มครองประชาชน” (潮州路三山神之祀, 历代不惑, 盖以有功于国, 弘庇于民) (Liu, 2000 : 138) เมื่อกลายเป็นเทพารักษ์ก็มีหน้าที่ดูแลรักษาที่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งประวัติของเทพารักษ์แต่ละองค์อาจจะมีโครงเรื่องโดยรวมที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างกันไปในแต่ละตำนานของแต่ละท้องถิ่น เมื่อตำนานได้แพร่กระจายจากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีกท้องถิ่นก็ย่อมเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการแต่งเติมเรื่องราวเข้าไปให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับท้องถิ่นนั้น ๆ โดยที่จุดร่วมของตำนานการเล่าขานก็คือความเป็นวีรบุรุษท้องถิ่นที่ได้ช่วยปกป้องบ้านเมือง หรือช่วยเหลือชาวบ้าน และด้วยคุณูปการของวีรบุรุษเหล่านั้นทำให้คนรุ่นหลังได้อัญเชิญวิญญาณมาสถิตอยู่ในศาลเพียงตาเพื่อรับการสักการะให้การคุ้มครอง ปกป้องรักษาตลอดจนดลบันดาลโชคลาภให้แก่คนในพื้นที่ การที่เทพเจ้าไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีนในสังคมไทยมีมาช้านาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ ดังที่ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า ชาวจีนในสังคมไทยมีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทยมาช้านานแล้ว และการบูชาเทพยดาอารักษ์ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่อยู่คู่สังคมไทยก็ไม่ถือเป็นการผิดธรรมเนียมจีนแต่อย่างใด นอกจากนั้นแล้วการช้อนทับหรือสวมทับด้วยคติจีนให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยก็มีมาช้านานแล้วเช่นกัน หากแต่การช้อนทับความเชื่อด้วยคติจีนในอดีตยังคงผูกพันอยู่กับ “หน้าที่” หรือ “function” ของเทพเจ้าองค์นั้นเป็นสำคัญ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป คติความเชื่อบางอย่างก็ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา พร้อมกับความไม่เข้าใจของชนรุ่นหลัง (Amornwanitsak, 2016 : 19-20)

จากการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าพ่อหมื่นรามซึ่งเป็นแบบไทยที่อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ยังพบกระถางรูปหินทรงสี่เหลี่ยมแบบจีน แกวบนจารึกอักษรไทยคำว่า “เจ้าพ่อหมื่นราม” แกวกลางจารึกอักษรจีนคำว่า “ซานฝูซือจู” (三福師祖) และ “ซานเจียจู่เก๋เซียนซือ” (三界際古仙師) แกวกลางสุดจารึกด้วยตัวเลขไทย พ.ศ. ๒๕๐๘ ด้านซ้ายจารึกอักษรจีนปีที่สร้างถวายเป็น

ค.ศ. 1965 (一九六五年敬) ด้านทวารวดีอักษรจีนชื่อผู้สร้างถวายเป็น หวงเต๋อชวิน (黄恂) จากกระถางรูปนี้สามารถบ่งบอกได้ว่าในพื้นที่อำเภอหนองแคก็มีชาวจีนผู้ศรัทธาในองค์เจ้าพ่อหมื่นรามอาศัยอยู่เช่นกัน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ชาวจีนที่อาศัยอยู่ละแวกอำเภอหนองแค อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี มีความศรัทธาต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นรามด้วยเช่นกัน จึงไม่แปลกที่สามารถพบเครื่องสักการบูชาแบบจีนในพื้นที่นี้ ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า เมื่อความเชื่อเรื่องเทพเจ้าท้องถิ่นเงินได้แพร่กระจายเข้ามาสู่พื้นที่ของชาวจีนอพยพในประเทศไทยภายหลัง คติความเชื่อนั้นก็ถูกสวมทับ โดยมีผู้นำทางพิธีกรรมแบบจีนหรือที่คนในพื้นที่เรียกว่า “ฮวดซู” (法師) และร่างทรงเทพเจ้าเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับองค์เจ้าพ่อหมื่นราม จากเรื่องราวของตำนานจึงก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมหลักในพื้นที่ของชุมชนชาวจีน ถือเป็นกิจกรรมสำคัญและศาลเจ้าพ่อหมื่นรามก็กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนจีน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยและชาวจีนให้ความเคารพศรัทธามาช้านาน จากการศึกษา พบว่า เทพเจ้าองค์นี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทยที่ต่อมาชาวจีนให้ความเคารพศรัทธา จึงเกิดเป็นชื่อเรียกในรูปแบบจีน ถือเป็นการผสมผสานทั้งคติความเชื่อแบบไทยและจีนไว้ด้วยกัน ปัจจุบันนี้แม้ว่าผู้คนในสังคมไทยจะมีความเชื่อความศรัทธาต่อเจ้าพ่อหมื่นรามมากเพียงใด แต่เรื่องราว ตำนาน ประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามย่อมเกิดการสวมทับ ผสมผสาน หรือเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะเดิมได้ จึงจำเป็นต้องศึกษาองค์ความรู้นี้ให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวของเจ้าพ่อหมื่นรามอย่างชัดเจน การศึกษาในประเด็นประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นราม จากถิ่นกำเนิดในพื้นที่อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ซึ่งนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามในฐานะเทพารักษ์ไทย พบว่า ผู้คนในพื้นที่อำเภอหนองแค อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ไม่ทราบประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อหมื่นรามมากนัก บ้างก็ว่าเป็นขุนนางยศหมื่นในสมัยอยุธยา บ้างก็ว่าเป็นขุนนางสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บ้างก็ว่าเป็นโจรคุณธรรมปล้นคนรวยช่วยคนจน บ้างก็ว่าเป็นวีรบุรุษช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ลงมือค้นคว้าศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม จากการศึกษา ค้นคว้าเอกสารชั้นปฐมภูมิพบในประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ภาค 4 ประกาศปีมะเมีย พ.ศ. 2401 เรื่องที่ 128 คำพิพากษาแลพระราชกระแสตัดสินเรื่องโทษอ้ายกลับพระยาไชยา จึงสามารถสรุปได้ว่า เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นขุนนางในตำแหน่งยศ “หมื่นราม” ชื่อว่าอ้ายเมือง สังกัด “กองกระบือ” ซึ่งขึ้นตรงต่อสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาพิชัยญาติในสมัยรัชกาลที่ 4 หลังเสียชีวิตชาวบ้านในพื้นที่บ้านนาเรียง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ยกย่องให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปรียบเสมือนเทพารักษ์ไทยที่มีหน้าที่ดูแลรักษาท้องถิ่น ต่อมาเมื่อมีชาวจีนในประเทศไทยที่มีความศรัทธาต่อเจ้าพ่อหมื่นรามได้มาอาศัยอยู่จังหวัดตรัง ผ่านกาลเวลาไปสัก ระยะเวลาหนึ่ง เกิดเป็นกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนมากขึ้นตามลำดับ จนในที่สุดความเชื่อนี้ได้ถูกสวมทับด้วยตำนานเรื่องการสาบานเป็นพี่น้องของเทพชานชานกั๋วหวัง (三山国王) ในพื้นที่อำเภอเจียซี (揭西县) มณฑลกว่างตุง (广东省) ประเทศจีน ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามกลายเป็นเทพเจ้าจีนไปโดยปริยาย ซึ่งกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนต่างเรียกกันว่า “พระซำฮวบซือ” (三法師) อยู่ในสถานะน้องเล็ก โดยมีเจ้าพ่อเขาใหญ่เป็นพี่ใหญ่ และเจ้าพ่อเขาตอกเป็นพี่รอง กอปรกับพื้นที่จังหวัดตรังมีชาวจีนอพยพมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อความเชื่อนี้กลายเป็นเรื่องเทพเจ้าจีน ทำให้พวกเขายึดเอาคติความเชื่อเรื่องการสถาปนาเทพเจ้าจีนมาผูกเชื่อมโยงจนเป็นเรื่องเดียวกัน ผู้คนเลยเข้าใจว่าเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นเทพเจ้าจีนที่ได้รับการสถาปนาแต่งตั้งให้เป็นเทพเจ้าจีน ตามวรรณกรรมเรื่องห้องสิน 《封神榜》สถาปนาเทพเจ้าจีน

จากจุดเริ่มต้นสู่กระบวนการกลายเป็นเทพเจ้าจีนของเจ้าพ่อหมื่นรามภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในพื้นที่ภาคใต้ของไทยตามการอภิปรายข้างต้น ทำให้ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อหมื่นรามแบบจีนปรากฏในพื้นที่หลายจังหวัดทางภาคใต้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเจ้าพ่อหมื่นรามที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางคติความเชื่อของผู้คนในพื้นที่ภาคใต้อย่างชัดเจน คติความเชื่อเจ้าพ่อหมื่นรามของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนทางจังหวัดภาคใต้ เริ่มต้นจากตำนานท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อกันมาซึ่งมีอยู่ 2 คน คนแรกคือนายเที่ยง (ไม่ทราบนามสกุล) คนที่ 2 คือนายแกย้ง แซ่ว่อง ชาวจีนแต่จิวจากจังหวัดราชบุรี ทั้งสองท่านนั้นคนใดคนหนึ่ง ผู้วิจัยยังไม่สามารถสรุปได้ว่าคือท่านใดเป็นผู้นำความเชื่อนี้มาเผยแพร่สู่จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชาวจีนออกเกี่ยวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ดีชาวจีนสกเกี้ยนที่นี้ก็ได้ขัดขวาง ห้ามหรือเป็นอุปสรรคที่จะเผยแพร่ความเชื่อนี้แต่ประการใด กลับเกิดความศรัทธาต่อองค์เจ้าพ่อหมื่นรามไปด้วย ทำให้เกิดการผสมผสานความเชื่อและ

ทำให้เจ้าพ่อหมื่นรามจากเทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีนในสังคมไทยโดยสมบูรณ์มากขึ้น สามารถเห็นได้จากประติมากรรมตามรูปแบบจีน การก่อสร้างศาลเจ้าพ่อหมื่นรามตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนแต่จิว ธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งงานประเพณีสำคัญอย่างประเพณีถือศีลกินผักประจำปี ทางศาลเจ้ากิวอ่องเอี้ย ซึ่งเป็นศาลเจ้าจากความเชื่อของกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนก็มีธรรมเนียมการเยี่ยมเยียนระหว่างศาลเจ้ากิวอ่องเอี้ยกับศาลเจ้าพ่อหมื่นรามเป็นประจำทุกปี และจากประวัติการก่อสร้างศาลเจ้ากิวอ่องเอี้ย พบว่า เจ้าพ่อหมื่นรามได้ประติมากรรมและบอกกล่าวให้ศิษยานุศิษย์ร่วมใจกันบริจาคปัจจัยเพื่อสมทบทุนการก่อสร้างศาลเจ้ากิวอ่องเอี้ยหลังปัจจุบันอีกด้วย และจากการลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าทางจังหวัดทางภาคใต้ที่มีการบูชาเจ้าพ่อหมื่นรามอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในแบบจีนทั้ง 6 แห่ง ประกอบด้วย 1.ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม อ.เมือง จ.ตรัง 2.ศาลเจ้าท่ามกงเอี้ย อ.เมือง จ.ตรัง 3.ศาลเจ้าเค่งฮุดจี้ อ.เมือง จ.ยะลา 4.ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 5.มูลนิธิกุศลสถานตรัง บ้านเด็กเซี่ยงตึ้ง อ.เมือง จ.ตรัง และ 6.มูลนิธิกุศลศรัทธาสุราษฎร์ธานี อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี เห็นได้ชัดว่า การแพร่กระจายคติความเชื่อนี้ส่งผลให้เกิดกระบวนการปรับรับวัฒนธรรมจีนเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เกิดการสวมทับ ผสมผสาน และพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นเอกลักษณ์ทางทะเลาะลักษณะเฉพาะถิ่น ได้รับความนิยมนิยมจากชาวไทยพื้นถิ่นที่เคยปฏิบัติบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้ว ทำให้ความเชื่อความศรัทธานี้แพร่หลายไปสู่พื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

ส่วนการศึกษาในประเด็นเรื่องประติมากรรมของเทวรูปเจ้าพ่อหมื่นราม จากความหลากหลายทางเทวลักษณะเจ้าพ่อหมื่นรามที่พบในศาสนสถานไทยล้วนเป็นประติมากรรมแบบลอยตัว (round relief) ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับรับวัฒนธรรมจีนเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เทวลักษณะดังกล่าวเป็นประติมากรรมการแกะสลักไม้เทพเจ้าจีนที่สะท้อนอิทธิพลจากศิลปะจีนได้อย่างชัดเจน และพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นเทวลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นพื้นที่ชาวจีนภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะเทวรูปเจ้าพ่อหมื่นรามที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรัง ได้กลายเป็นต้นแบบเทวะประติมากรรมของเจ้าพ่อหมื่นรามรูปแบบจีนที่แพร่กระจายไปยังศาลเจ้าอื่น ๆ ถือเป็นหลักฐานทางเทวะประติมากรรมแบบจีนที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งสามารถบ่งบอกถึงบทบาทของเจ้าพ่อหมื่นรามที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่นครพนมนับถือได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษาทำให้เราได้ทราบว่าการเผยแพร่วัฒนธรรมความเชื่อพื้นบ้านของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นจีนแต่จิวมาเผยแพร่ในรูปแบบของตนอีกทอดหนึ่ง เทวรูปเจ้าพ่อหมื่นรามรูปแบบศิลปะกรรมจีนที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นราม จังหวัดตรังและที่ตั้งบูชาประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าอื่น ๆ จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยใช้คติความเชื่อเป็นสื่อกลาง การศึกษาประติมากรรมวิทยาเจ้าพ่อหมื่นราม นอกจากจะทำให้ทราบเกี่ยวกับรูปแบบและเทวลักษณะของแต่ละศาลเจ้า ตลอดจนเรื่องราวที่กล่าวขานของเจ้าพ่อหมื่นรามในพื้นที่นั้น ๆ แล้ว ยังทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงความหลากหลายในเรื่องของการนับถือเจ้าพ่อหมื่นรามทั้งรูปแบบคติไทยและคติจีน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของเจ้าพ่อหมื่นราม เทพารักษ์ไทยกลายเป็นเทพเจ้าจีนในที่สุด

จากการลงพื้นที่สำรวจ ยังพบศาลเจ้าพ่อหมื่นรามวงศ์พระนารายณ์ บริเวณวัดป่าโค ตำบลหันตรา อำเภอบรรพตพิสัย จ.พิจิตร ศาลเจ้าพ่อหมื่นรามด้านหน้ามีสายน้ำปากคลองหันตรา ตัวศาลเจ้าเป็นศาลาทรงไทย ด้านในศาลเจ้ามีป้ายชื่ออักษรจีนตัวเต็มว่า “เจ้าเป้าเมี่ยว” (昭抱廟) ซึ่งตั้งชื่อฟังเสียงคำว่า “เจ้าพ่อ” จากเสียงภาษาจีนแต่จิว ภายในศาลเจ้าไม่พบเทวะประติมากรรมของเจ้าพ่อหมื่นราม ด้านหน้าศาลมีกระบือปูนปั้นตั้งเรียงราย ผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านบริเวณนั้น ทำให้ทราบถึงตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นรามว่าเป็นขุนโจรแห่งท้องทุ่ง ชาวบ้านกล่าวขานกันว่า เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นโจรขโมยควายแล้วนำมาค้าขายบริเวณนี้ เนื่องจากสมัยก่อนพื้นที่นี้เป็นแหล่งที่ชาวบ้านมักนำเอาโคและกระบือมาค้าขาย เจ้าพ่อหมื่นรามเป็นคนมีจิตใจดี มักขโมยจากคนรวยไปช่วยเหลือคนจนอยู่เสมอ กระทั่งได้หนีเจ้าหน้าที่ตำรวจ สุดท้ายถูกสังหารในอีกฟากหนึ่งของวัดป่าโคใกล้กับต้นโพธิ์ใหญ่ ชาวบ้านแถบนี้นับถือและบนบานศาลกล่าวให้เจ้าพ่อช่วยเหลืออยู่เสมอ และยังพบศาลเจ้าพ่อหมื่นรามบริเวณวัดนาเร็ง (ร้าง) ตำบลหนองแค อำเภอนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นศาลเพียงตาแบบไทย มีป้ายชื่อศาลเจ้าระบุว่าสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2560 ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นศาลเจ้าที่บูรณะสร้างขึ้นใหม่ ภายในศาลเจ้าไม่พบเทวะประติมากรรมของเจ้าพ่อหมื่นราม บริเวณด้านหน้าศาลมีกระบือปูนปั้นตัวใหญ่ตั้งอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังพบศาลเจ้าพ่อราม ณ วัดใหญ่เทพนิมิตร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ตำบลสามไถ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยยังต้องศึกษาค้นคว้าต่อไปว่าเป็นองค์เดียวกันหรือไม่ และมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อหมื่นรามหรือไม่ประการใด

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “เจ้าพ่อหมื่นราม : สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยสู่คติความเชื่อเทพเจ้าจีน” โดยผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนส่งเสริมการวิจัยมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

References

- Amonhaemanon, S. (2006). *Prawat San Chaopho Muen Ram Trang. [History of Chao Pho Muen Ram Shrine, Trang].* (n.p.) (In Thai)
- Amornwanitsak, S. (2018). *Cha Pho Khao Tok the pha rak Thai thi klaipen thepphachao Chin. [Chaopho Khaotok: the Thai guardian angel that became a Chinese God].* Nonthaburi: Tonchabub. (In Thai)
- Amornwanitsak, S. (2016). Chaopho Khaotok: the Thai guardian angel that became a Chinese God. *Journal of East Asian*, 20 (2), 1-22. (In Thai)
- Bei, W. & Yang, F. (2007). *Chao Shan San Shan Guo Wang Chong Bai. [Worship of Chaoshan lord of the three mountains].* Guangzhou: Guangdong people's publishing house. (In Chinese)
- Buntelang (Alias). (2007). *Prapheni thuesin kin phak. [Vegetarian Tradition Articles Web board]* (page 35-38). Retrieved 10 March 2021 from http://www.trangzone.com/webboard_show.php?page=29&ID=4152. (In Thai)
- Electronic Chinese Text Project. (2006). *San Dong Fa Fu Ke Jie Wen. 《三洞法服科戒文》*. Retrieved 15 March 2021 from <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=788330/>. (In Chinese)
- Electronic Chinese Text Project. (2006). *Zheng Yi Wei Yi Jing. 《正一威仪经》*. Retrieved 15 March 2021 from <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=374128&remap=gb/>. (In Chinese)
- Gashulin (Alias). (1991). The annual Vegetarian Festival at Chao Pho Muen Ram Shrine. *Trang Local Newspaper*, 28 (October-November), 30-31. (In Thai)
- Khaotok Foundation. (2000). *Nangsue thiraluek phithi poet San Chao Kio Ong. [Commemorative book for Kiu Ong Shrine's opening ceremony].* Bangkok: Si Anan Printing. (In Thai)
- Khao Yai National Park. (2017). The day to pay respect to Chao Pho Khao Yai is on January 26 every year. *Khao Yai National Park Newsletter*, 25 (12), 2. (In Thai)
- King Rama IV. (1922). *Collected Proclamations of King Mongkut, Part 2, Issued in the Year of the Tiger, B.E. 2397 (1854), Issued in the Year of the Rabbit, B.E. 2398 (1855).* Phanakorn: Sophon Phiphat Thanakon Printing House. (In Thai)
- Kluaymai na Ayutthaya, Th. (1982). *Lak Mueang Krung Rattanakosin. [Rattanakosin City Pillar].* Bangkok: Prakaipruuek Publishing. (In Thai)
- Leeprecha, P. (2017). *Lanna Thepharak: from guardian ghost hall towards shrine statue and monument.* Chiangmai: Center for Research and Academic Outreach, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (In Thai)
- Liu, X. (2000). *Chao Zhou Lu Ming Kuang San Shan Guo Wang Miao Ji. [Chinese Shrine Record of The Kings of Three Mountains at Chaozhou Lu Ming Kuang].* Guangdong: Chaozhou Local Records Office series, Normal University Library. (In Chinese)

- Local History of Saraburi. (2018). *San Chaopho Muen Ram*. [Chaopho Muen Ram Shrine]. Retrieved 15 March 2021 from <https://www.facebook.com/139285986259429/posts/945858142268872/> (In Thai)
- Raphi Phatthanasak, Prince of Ratchaburi. (1970). *Law Volume 1*. Phanakorn: Thailand Prime Minister's Office Press. (In Thai)
- Royal Society of Thailand. (2013). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554*. Bangkok: Royal Society of Thailand. (In Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1986). Notification of the Ministry of Interior Re: Authorizing the Establishment "Muen Ram Trang Foundation" to be a juristic person. *Royal Thai Government Gazette*, Vol. 103, Pt 18 Gnor, 4th June B.E. 2529 (A.D.1986), p. 484 (In Thai)
- Thaworawatsakun, M. (1993). *Khunnang Ayutthaya*. [Ayutthaya nobleman]. Bangkok: Thammasat University. (In Thai)
- The Ethic Committee of Transcription from Chinese into Thai. (2000). *Ken kan Thai thot siang phasa Chin Maen Da Rin duai akkharawithi Thai*. [Principles of Transcription from Chinese Mandarin into Thai]. Bangkok: Thammasat University Press. (In Thai)
- The Vajirana National Library. (1923). *Collected Proclamations of King Mongkut, Part 4, Issued in the Year of the Horse, B.E. 2401 (1858)*. Phanakorn: Sophon Phiphat Thanakon Printing House. (In Thai)
- Thipakornwongsa Mahakosathibodi, Chaopraya. (1934). *Phra Rat Phongsawadan Krung Rattanakosin Ratchakan Thi 4*. [The Royal Chronicles of Rattanakosin, King Rama IV]. Phanakorn: Kueakun Publishing. (In Thai)
- Zeng, Q. (1997). *Zhang Hua Xian San Shan Guo Wang Miao*. [The Temples of the Lords of Three Mountains in Changhua County]. Taichung: Changhua County Cultural Affairs Bureau. (In Chinese)

Interview

- Teerakanok, N. (2021, September 13) Personal Interview.